Public Disclosure Authorized

Public Disclosure Authorized

A VILÁGBANK ORSZÁGTANULMÁNYA

19923 vol 2
June 2000

Magyarország

az Európai Unió kapujában

Összefoglaló

Hungary: On the road to the European Union - Summary

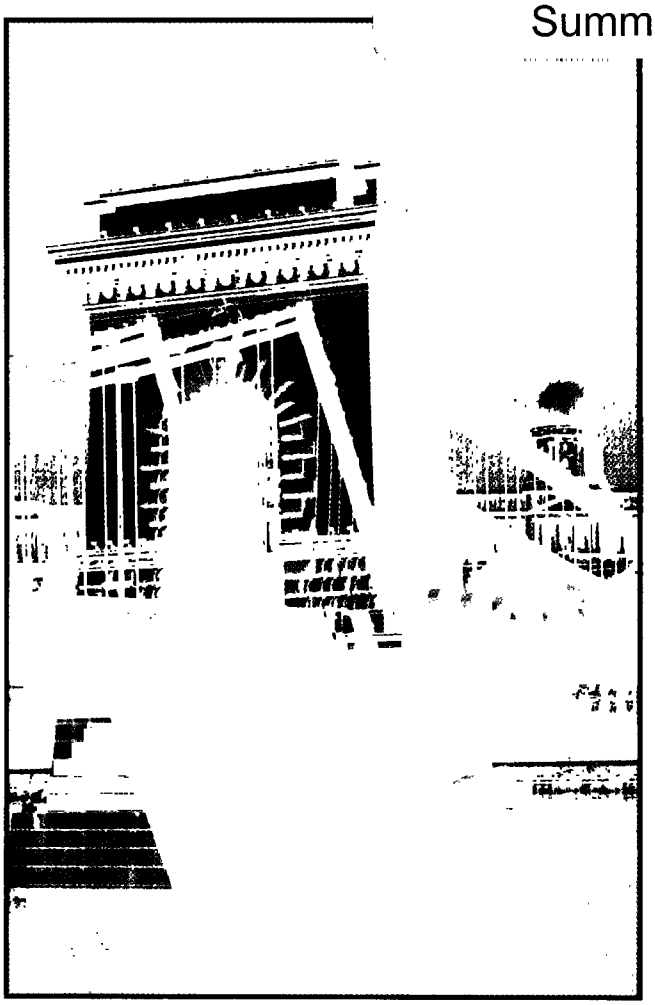

TARTALOMJEGYZÉK

Kivonat

Összefoglaló

Bevezető *1*
Előrelépés az átmenet időszakában *2*
A fenntartható növekedés és az EU-csatlakozás feltételeinek biztosítása *5*
A gazdasági stabilitás megőrzése *5*
A helyi szolgáltatások javítása és az önkormányzatok finanszírozása *7*
Az egészségügy hatékonyságának és minőségének javítása *8*
A verseny erősítése az infrastruktúra ágazatban *9*
A közigazgatás reformja az EU-csatlakozás fényében *11*
A mezőgazdaság versenyképesebbé tétele és felkészítése az egységes piacra *13*
Az EU környezetvédelmi irányelveinek és direktíváinak alkalmazása költségvetési szigor mellett *14*
A nyugdíjreform befejezése *16*
Az átmenet befejezése a pénzügyi szektorban *17*
A munkaerőpiaci alkalmazkodás további támogatása *18*
A külkereskedelem liberalizációjának folytatása *20*

Valutanemek és átváltási árfolyamok*
1 EUR = 259 Ft
1 US$ = 242 Ft

Súly- és hosszmértékek
metrikus (SI) rendszer

Költségvetési év
január 1-től december 31-ig

*A tanulmány írásakor

Kivonat

A jelen országtanulmány a magyar gazdaság átalakulását próbálja meg értékelni, annak fényében, hogy az ország a következő évtizedben csatlakozni kíván az Európai Unióhoz (EU). Ennek megfelelően, a tanulmány elemzi az utóbbi évek gazdasági fejleményeit, elsősorban az 1997 óta történteket, foglalkozik ezeknek az éveknek intézményi fejlesztéseivel és szerkezetátalakítási reformjaival. A dokumentum az 1998-ban és 1999-ben Magyarországon járt világbanki küldöttségek jelentéseire támaszkodik.

A jelentés végső következtetése: Magyarország az élre került a gazdaságaikat átalakító közép-európai országok között, és jó esélyekkel pályázhat az Europa Uniós tagságra. Az ország a piacgazdaság megteremtésében kiemelkedő teljesítményt nyújtott. A vállalati és pénzügyi szféra mára nagyobbrészt magántulajdonúvá vált, hatékonysága egyre javul. Jelentős a külföldi tőke részaránya. A munkaerőpiac rugalmasságának köszönhetően a gazdaság szerkezete gyökeresen átalakult, miközben a munkanélküliséget sikerült – európai mérce szerint – alacsony szinten tartani.

Jelentős előrehaladást ért el az ország a kulcsfontosságú infrastrukturálisnagyvállalatok privatizációjában és a működésüket szabályozó jogi keretek kialakításában is. A magyar árúk a nemzetközi piacokon, beleértve az EU-országok piacait is, versenyképesnek bizonyulnak, ami márcsak azét is örvendetes, mivel a magyar export háromnegyede ma már az EU-ba irányul. Az export teljesítménye, főleg 1996 óta, látványosan javul, s ami külön elismerésre méltó, erőteljesen felfutott a csúcstechnológiát, illetve a szellemi tőkét igénylő termékek értékesitése. Bár más átalakuló gazdaságokkal összehasonlitva, a magyar gazdaság induló feltételei viszonylag kedvezőek voltak, a kiemelkedő teljesítmény elsősorban a 90-es évek közepén sikeresen megvalósított stabilizációs programnak, valamint az évtized elején inditott, és később felgyorsított szerkezetátalakítási reformoknak köszönhető.

A Magyarország előtt álló legfontosabb feladat jelenleg a stabilizáció eredményeinek megszilárdítása és a szerkezetátalakítás befejezése. Ezzel lehet elsősorban biztosítani a gazdaság versenyképességének megőrzését, illetve a jövedelmek gyors, tartós, és az EU-átlaghoz közelítő növekedését. A jelentés egyben felhivja a figyelmet, hogy a beruházások bővülésének jelenlegi ütemét, illetve a növekedésen alapuló gazdasági stratégiát a külső egyensúly romlása nélkül csak úgy lehet fenntartani, ha középtávon a költségvetés deficitje tovább csökken. A gazdaságszerkezet és intézményi szféra további korszerűsítése a következő lépéseket indokolja:

- Az egészségbiztosítást, a helyi önkormányzatok gazdálkodását és az infrastrukturális ágazatot érintő reformok végrehajtása. Noha a tervezett reformok közül néhány nem kötődik közvetlenül az EU-csatlakozás miatt átveendő új szabályozáshoz, a gazdasági stabilitás megőrzéséhez, és a tartós növekedés fenntartásához elengedhetetlenül fontosak.

- A nyugdíjreform továbbá a pénzügyi szféra, a munkaerőpiac és a külkereskedelem jelenleg is sikerrel folyó szerkezetátalakításának befejezése.

- A közigazgatási, környezetvédelmi és mezőgazdasági intézményrendszer finomítása és további erősítése az EU-irányelvekkel összhangban, végsősoron a csatlakozási folyamat zökkenőmentes és sikeres végrehajtása.

A 10 fejezetből és az összegzésből álló jelentés a várható EU-tagság szemszögéből nézve elemzi és méri fel a makrogazdaság, a költségvetés, illetve az egyes ágazatok és értékesitési piacaik alakulását. Az 1.

fejezet áttekintést nyújt a közelmúlt gazdasági fejleményeiről, továbbá elemzi a növekedés és az EU jövedelemszintjéhez való közeledés lehetőségeit. Tárgyalja a középtávú makrogazdasági feltételrendszert, amelynek lényege, hogy a költségvetési deficit további lefaragásával lehetővé válik az EU jövedelemszintjéhez való közeledés felgyorsítása, miközben a külső egyensúly sem kerül veszélybe. A 2. fejezet a költségvetés középtávú helyzetét részletezi, ennek megfelelően elemzi a nyugdíjrendszer, az egészségügy, valamint az önkormányzati rendszer finanszírozása terén szükséges reformokat. A 3. fejezet a külkereskedelm-politikát veszi górcső alá, és rámutat azokra a teendőkre, melyek révén még az EU hoz való csatlakozás előtt javitható a magyarországi vállalatok versenyképessége. A 4. fejezet Magyarország pénzügyi szféráját méri fel, és az ágazat átalakításának végső, az EU-irányelvek betartását szem elött tartó szakaszát, az átalakitás lehetséges módjait tárgyalja. Az 5. fejezet a magyar vállalatok gazdasági átalakulásának folyamatát, illetve a végrehajtott szerkezetátalakítást elemzi, és a működő tőke beáramlás jelenlegi szintjének fenntartását elősegítő javaslatokat tartalmazza. A 6. fejezet az infrastrukturális ágazatot tekinti át, együtt a versenyt elősegítő további szerkezetátalakítási lehetőségekkel, valamint az ágazat működését szabályozó reformmal. Mindez része az EU piacain várható éles versenyre való felkészülésnek. A 7. fejezet rámutat, hogy a munkaerőpiac hogyan járult hozzá az átmenethez, és több lépést is javasol a munkaerőpiac rugalmasságának növelésére, a foglalkoztatottsági szint emelésére és a munkaerő termelékenységének javítására. A 8. fejezet azokat az intézményi reformokat vizsgálja, amelyek létfontosságúak ahoz, hogy az EU-csatlakozási tárgyalások lefolytatására, illetve a csatlakozás irányítására alkalmas, hatékony és professzionális köztisztviselői és közalkalmazotti réteg alakuljon ki. A 9. fejezet olyan intézményi és gazdaságpolitikai lépéseket javasol, melyeknek révén a mezőgazdaság termelékenysége javulhat, termelése növekedhet, és az ágazat alkalmassá válhat az EU mezőgazdasági irényelveinek megvalósítására. Végül, a 10. fejezet azt tárgyalja, hogyan lehet az EU környezetvédelmi szabványait minimális költséggel megvalósítani.

Összefoglaló

Bevezető

Magyarország gazdasági szemszögből az egyik legjobb teljesítményt nyújtja, s emellett az egyik legesélyesebb jelölt az Európai Unióba (EU) való felvételre az átalakuló közép-európai országok között. 1997 óta az egy főre eső bruttó nemzeti össztermék (GDP) reálértékben átlagosan évi 5%-kal növekszik, és 1999-ben az infláció 10–11%-ra esett vissza. A külkereskedelem exportvolumene 1997-ben egészen rendkívüli módon, mintegy 30%-kal, 1998-ban pedig 20%-kal növekedett. Magyarország exportjának háromnegyede az EU tagországokba irányul, és az exportált áruk kétharmada magas hozzáadott értékű, fejlett technológiát alkalmazó, valamint az emberi erőforrásokat jelentős mértékben kiaknázó termék. A pénzügyi ágazat Közép-Európában az egyik legszilárdabb és leghatékonyabb, a tőkepiacok nagysága pedig sebesen növekszik. A vállalati szektor hatékonyan működik, mára legnagyobbrészt magánkézbe került, a munka termelékenysége jelentős mértékben megnövekedett, és kibővültek a kereskedelmi kapcsolatok az EU-val, illetve más nemzetközi piacokkal. A munkaerőpiac rugalmasnak bizonyult, ami elősegítette a gazdaság szerkezetének a munkanélküliség viszonylag alacsony szinten tartása mellett történő átalakítását. Bár Magyarország a többi átalakuló országhoz képest jó feltételekkel indult, a mai kiváló teljesítmény jobbára a 90-es évek közepén megvalósított sikeres stabilizációs program, valamint az évtized elején megkezdett, majd a későbbi években felgyorsult mélyreható reformok eredménye.

Magyarország előtt ma az a feladat áll, hogy a stabilizációból származó eredményeket fenntartsa, és befejezze a szerkezetátalakítást célzó reformokat, biztosítva ezzel a gazdaság versenyképességének megőrzését és azt, hogy a jövedelemszint fenntartható növekedési pályán és gyors ütemben közelítsen az EU-átlaghoz. A makrogazdaságban középtávon további költségvetési kiigazításokra van szükség, hogy a gazdaság talpraállását és a jövőbeni növekedését megalapozó beruházás-bővülést semmiképpen ne törhesse meg a – korábbról már jól ismert – külső egyensúlyhiány kialakulása. Ami a gazdaság szerkezetét illeti, a döntéshozók következő feladata az egészségügyi rendszer, bizonyos infrastrukturális ágazatok és a helyi önkormányzatok finanszírozási rendszerének átalakítását célzó reformprogramok kidolgozása és megvalósítása. Sikeresen be kellene fejezniük továbbá eddig olajozottan haladó nyugdíj-, pénzügyi-, munkaerőpiaci- és kereskedelem liberalizációs reformokat. Végül pedig az EU-direktívákkal való nagyobb összhang, illetve a az EU egységes piacára való zökkenőmentes és sikeres belépés érdekében át kellene dolgozniuk a közigazgatási, környezetvédelmi és mezőgazdasági intézményrendszer szabályozási kereteit.

Szintén megoldásra vár Magyarországon a tartós szegénység kérdése, különösen a cigány népesség körében. 2000 elejére készül el egy ún. szegénységfeltáró jelentés, melynek előzetes megállapításai szerint a népesség mintegy 7,5%-a él olyan háztartásban, amely 1992 és 1997 között legalább négy évben a szegénységi küszöb alatt élt. Az adatok tehát arra engednek következtetni, hogy van Magyarországon egy olyan, tartósan szegény népességcsoport, amely még komoly gazdasági növekedés mellett is minden bizonnyal szegény marad. Ennek a fejleménynek komoly vonzatai vannak Magyarország szegénység-csökkentési stratégiáját illetően, hiszen a tartósan szegény költségesebb politikai beavatkozásokat igényel, mint az, aki csak átmenetileg süllyed szegénységbe. Az adatok arra is rámutatnak, hogy a szegénység és a társadalmi kirekesztettség általában az alacsony végzettségűek, az elmaradottabb vidékeken élők, és a munkaerőpiachoz lazán kapcsolódó egyének körében a legelterjedtebb. Gyakoribb a szegénység a három- vagy többgyermekes háztartásokban, illetve azokban a családokban, ahol a családfő 40 évnél fiatalabb vagy egyedül neveli gyermekeit. Az idősebb egyedülálló nőknek szintén a súlyos, hosszan tartó szegénység veszélyével kell szembenézniük. Végül pedig jelentős tényező még az etnikai hovatartozás is. A cigány

háztartásokat a magyar társadalom minden más rétegénél jobban veszélyezteti a szegénység: az adatok azt mutatják, hogy a tartósan szegények döntő többsége cigány származású. A tartós szegénység összpontosulása a cigányok körében bonyolítja a hatékony szegénységcsökkentő programok kialakítását.

Előrelépés az átmenet időszakában

Magyarország sikeres útja a központi tervgazdálkodástól a piacgazdaságig számos tényezőnek köszönhető, melyek együttesen különböztetik meg Magyarországot a többi közép-kelet-európai országtól. Először is tény, hogy Magyarország a terület kedvező földrajzi elhelyezkedése, a magasan képzett munkaerő, a Nyugat-Európával kiépített szerteágazó kereskedelmi kapcsolatok, valamint a már a szocialista rendszer idején széles körben elterjedt (sőt, eltűrt) magánvállalkozások és külföldi beruházások révén kedvező körülmények között vághatott neki az átalakulási folyamatnak. Másodszor, Magyarország átfogó, a pénzügyi szektorra és a munkaerőpiacra is kiterjedő szerkezetátalakítási reformprogramot valósított meg már az átmeneti időszak elején. Az döntéshozók helyes törvényi kereteket és szabályozókat állítottak fel, többek között a tulajdonjog, a csődeljárási jog, valamint a felügyelet és az érdekképviselet területén. Végül pedig a kormány rugalmasan és érdemi módon reagált a gazdasági körülmények változásaira, különösen az 1993–94-ben kialakult súlyos külső egyensúlyhiányra, melyet messzeható, a költségvetési kiigazítást a szerkezetátalakítási reformok felgyorsításával összekapcsoló stabilizációs programmal oldott meg.

Több más közép-kelet-európai országtól eltérően, a magyar gazdaság jelentős hányada már a korábbi központi tervgazdálkodásos rendszer idején is magánkézben volt, és a nemzetközi kereskedelemben, a nem szocialista országok felé is nyitott volt. Annak ellenére, hogy a legtöbb nagy iparvállalat állami tulajdonban volt, kisebb magáncégek már a 60-as évektől kezdve működhettek. A vállakozói kultúra megőrzése sokat segített a gazdaság átalakítása során, miután összeomlott a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa (KGST), az Európai Unió kommunista ellenpontja. A KGST felbomlását követően Magyarországon a GDP visszaesése alacsonyabb volt, mint a többi átalakuló országban, a magánszektor fejlődése pedig figyelemreméltó méreteket öltött: 1998 végére a GDP mintegy 80%-át a magánszektor állította elő, míg 1990-ben még csak 20%-át. Az időben megkezdett privatizáció mellett jó stratgégiának bizonyult a külső partnereknek (akik gyakran többségi tulajdont vásároló külföldi befektetők voltak) történő készpénzes eladások, mert így a privatizáció jelentős mértékben járult hozzá a magánszektor gazdasági súlyának növekedéséhez. Bár a korábbi rendszerben az exportőrök vásárlási döntéseit nagyrészt az állam határozta meg, a 80-as évek végére jelentősen meggyengült a külkereskedelem állami monopóliuma. Az állami nagyvállalatok komoly önállóságot élveztek, és az exportőrök megtarthatták a kemény valutában megszerzett bevételek egy részét. Az átmenet első időszakaiban az exportbevételek legnagyobb hányada a kialakult nemzetközi kapcsolatokkal rendelkező cégek tevékenységéből, illetve a volt KGST-piacokra irányuló export átirányításából származott.

Magyarországon a működő tőke behozatal (FDI) nagyságrendje és általános politikai elfogadása az átmenet kezdetétől fogva egyedülálló volt a térségben. A külföldi befektetők megnyerésében az átmenet országai közül Magyarország volt a legsikeresebb. 1990 és 1997 között Magyarországra folyt be a Közép-Európában befektetett külföldi tőke mintegy fele. Ez a tőkebeáramlás nem a legutóbbi években erősödött fel (mint például Lengyelország esetében), hanem már 1990 és 1994 között is a GDP jelentős részét (éves szinten 4 százalékát) tette ki, így elegendő idő állt rendelkezésre, hogy a beruházások hatást fejtsenek ki a gazdaságra. Az ún. „második generációs", főleg külföldi tulajdonú, cégek így már 1995 előtt is számottevő pozíciókra tettek szert Magyarországon, és a privatizációs lendületnek az 1995-ös év második felében bekövetkezett újjáéledése tovább gyorsította ezt a folyamatot.[1]

[1] Az un. „második generációs" cégek nagyrészt külföldi részvétellel működő új, illetve sikeresen átalakított vállalatok.

A külföldi működőtőke kulcsszerepet játszott abban, hogy a magyar gazdaság ismét bekapcsolódott a nemzetközi piac vérkeringésébe, illetve, hogy nőtt a gazdaság teljesítménye. A külföldi működőtőke jelentős része nagy, világméretű termelő- és marketinghálózattal rendelkező nemzetközi vállalatoktól származik, így a Magyarországon folyó üzleti tevékenység is bekapcsolódott a nemzetközi vérkeringésbe. A Magyarországra érkező külföldi működőtőke nagy része nem a kereskedelmi korlátozásokat akarta megkerülni, hanem elsősorban a kedvező gazdasági környezet (melybe beletartozik a földrajzi elhelyezkedés, valamint a termelési és tranzakciós költségek is) adta lehetőségeket kihasználni. Az adatok megerősítik, hogy még a viszonylag alacsony külföldi működőtőkével rendelkező magyarországi cégek is a többieknél gyorsabban, hatékonyabban tudták végrehajtani a szerkezetátalakítást, és jobb eredményeket értek el. A külföldi tulajdonban lévő cégek például általában nagyobb mértékben exportorientáltak, mint a magyarok – 1998-ra a külföldi tőkével rendelkező cégekhez fűződött az összes kereskedelmi forgalom háromnegyede. Ez az eredmény a külföldi tulajdon előnyeiből adódik: a külföldi működőtőke beáramlása jelentős számú magyar cég számára könnyítette meg a modernebb technológiához és jobb menedzsment-, marketing- és egyéb üzleti tapasztalatokhoz való hozzájutást.

A magyar cégek működési és pénzügyi teljesítményének javulása, valamint az export gyors növekedése és összetételének változása megerősítik, hogy jelentős előrelépést sikerült elérni az ipar szerkezetének átalakításában. 1992 óta szinte minden cég (különösen az iparban) javított pénzügyi teljesítményén, és mindössze néhány, szabott árakkal dolgozó állami vállalat maradt veszteséges (közülük a két legjelentősebb a vasút, illetve a posta). 1992 és 1996 között az iparvállalatok 80–90%-a könyvelhetett el üzleti eredményt, a veszteségek pedig általában kis nagyságrendűek és időlegesek voltak. Az EU importigényének ismételt fellendülésétől támogatva, 1994-ben az exportmutatók jelentős növekedést mutattak, és növekedésük azóta is kétszámjegyű. Az export összetétele diverzifikálódott, és érezhetően előtérbe kerültek a magasabb hozzáadott értékű termékek. A több képzetlen munkaerőt, illetve számottevő természetes erőforrást igénylő termékek 1997-re már csak az export egyharmadát tették ki (miközben 1990-ben még a kétharmadát), a technológiát és emberi erőforrást igénylő termékek részesedése viszont éppen ellenkezőleg, egyharmadról kétharmadra növekedett ugyanebben az időszakban. Magyarország 1990 és 1996 között a kereskedelem 60%-át EU-tagországokkal bonyolította le, amivel több EU-tagországot is megelőz az uniós kereskedelmi integráció terén. A kereskedelmi integráció emellett fokozta az importversenyt az EU-szállítóktól származó importtermékek révén. 1995 óta a vámok jelentős mértékben csökkentek, és 2000 végére az EU-ból származó iparcikkek szinte mindegyikének a vámtarifája nulla lesz. Az ipar szerkezetének átalakításában elért eredményeket tekintve úgy tűnik, hogy Magyarország jól felkészült az egységes európai piacon való versengésre.

Magyarország emellett átfogó pénzpiaci szerkezetátalakítási programot hajtott végre, amely jelentősen javította az alapvető intézményrendszert és a jogi, illetve szabályozási infrastruktúrát. Ami az utóbbit illeti, a bankrendszer jogi kereteiben komoly javulás történt, és az ország számottevő előrehaladást ért el a pénzügyi törvények és szabályozók EU-szabályozókkal való összehangolása terén. A magyar könyvviteli és könyvvizsgálati szabályozók nemzetközi szabványok alapján kerültek átdolgozásra. Az intézményrendszert tekintve átalakították, újratőkésítették és privatizálták a bankokat és a biztosítótársaságokat, s a legtöbb esetben olyan külföldi stratégiai befektetőknek adták el őket, akik jelentős tapasztalattal rendelkeznek a pénzintézetek irányításában. Az intézményi befektetők – befektetési alapok és a nyugdíjpénztárak – az utóbbi öt évben stabilan növekedtek, a tőkepiacok pedig mind méretüket, mind fizetőképességet tekintve gyors növekedést mutattak. A nemrégiben hatályba lépett nyugdíjreform a várakozások szerint a nyugdíjpénztárak vagyonának gyors növekedését hozza majd, ami tovább lendíti a belföldi tőkepiacot. Összességében tehát a pénzügyi ágazat szintén jól felkészült az EU-tagságra.

A bérszabályozás és a munkajogi törvények változásaitól támogatott munkaerőpiac az átmenet időszakában igen rugalmasnak bizonyult, ami elősegítette a gazdaság szerkezetének átalakítását. A munkaerőpiac rugalmasságának legszembetűnőbb bizonyítékai a következők: a jelentős ágazatközi munkaerőátcsoportosulás (a mezőgazdaságból és az iparból a szolgáltatások felé), a termelékenység gyors növekedése, a munkaerő képzettségi szintjének jelentős javulása és a munkanélküliség, illetve a munkaerőpiacon részt nem vevők arányának növekedése. A részvételi mutató jelenleg kevéssel az EU-átlag alatt marad (férfiak esetében 71%, a 15–59 év közötti nőknél pedig 53%). Bár a munkanélküliség az átmenet során súlyosbodott, szintje továbbra is az EU-átlaga alatt van. Ezek a pozitív munkaerőpiaci eredmények részben a 90-es években végrehajtott bérszabályozási reformoknak köszönhetők. A jelenlegi szabályozók az állam szerepét csökkentő, decentralizált béralku-rendszeren alapulnak, melynek segítségével a bérek jobban reagálnak a piaci erőviszonyok alakulására. Másrészt, az átmenet idején meredeken estek a reálbérek és ezt, a nemrégiben bekövetkezett növekedés még nem volt képes ellensúlyozni.

Bár ezek a reformerőfeszítések segítették a magyar gazdaság talpraállását az átmenet okozta 1993-as, 1994-es recesszióból, a kezdeti fellendülést súlyos külső egyensúlyhiány kísérte. A folyó fizetési mérleg hiánya, pontosan akkor ugrott meg, amikor a gazdaság már kezdett talpraállni, és mind 1993-ban, mind 1994-ben elérte a GDP csaknem 10%-át. A külső adósságállomány szintén jelentősen nőtt. Ezt a súlyos egyensúlyhiányt elsősorban a nagyjából hasonló nagyságrendű költségvetési hiány okozta. Az ország hitelképessége erősen csökkent, amihez nem csak a fenti egyensúlyhiány, hanem az is hozzájárult, hogy a nemzetközi piacok megítélése szerint Magyarországon a privatizáció és más fontos szerkezetátalakítási reformok gyakorlatilag leálltak. Tény, hogy 1995 közepéig az állami tulajdon mindössze 35%-át értékesítették, az állami vagyonkezelők közötti folyamatos viták ugyanis erősen lassították a privatizációs folyamatot, a főbb közművállalatok magánkézbe adását pedig a privatizációs törvény nem engedte meg.

Az a lehetőség, hogy a fizetési mérleg hiánya kezelhetetlenné válik arra késztette a kormányt, hogy 1995 márciusában drasztikus stabilizációs programot indítson el, miközben felgyorsította a 90-es évek elején elindított szerkezetátalakítási reformokat. A stabilizációs program keretében kemény, a GDP csaknem 6%-át kitevő költségvetési kiigazításra került sor. Ennek első lépése a forint árfolyamának jelentős, 9%-os leértékelése volt, melyet az infláció megfékezését célzó, havi rendszerességű leértékelések követtek. A program másik pillére a bérek visszafogása volt, melynek következtében 1995-ben 9%-kal, 1996-ban pedig 3%-kal estek vissza a reálbérek. A szerkezetátalakítást célzó reformok között szerepelt egy átfogó vállalat- és bankprivatizációs program is, melynek keretében az összes nagyobb közművállalat magánkézbe került, és átalakították, illetve privatizálták az összes nagy bankot is. 1997-ben módosították a privatizációs törvényt; ezt követően 18, korábban stratégiai fontosságúnak tartott cég, többek között az országos takarékpénztár (OTP) és az állami telefontársaság, a MATÁV, részvényeinek eladása (az egyetlen aranyrészvényt kivéve) is lehetségessé vált. A privatizáció jellemző módja a külföldi befektetőknek való közvetlen eladás volt, ami nemcsak a külföldi működőtőke fent említett jelentős mértékű növekedését eredményezte, hanem a hatékonyság komoly javulását is. Magyarország emellett a térségben elsőként vezetett be nyugdíjreformot a felosztó-kirovó (PAYG) nyugdíjrendszer módosításával és egy második, tőkefinanszírozású pillér bevezetésével. Ezek és más reformok helyreállították az országról alkotott kedvező képet: Magyarországot, az átmeneti gazdaságok közül, ismét a reformok úttörőjének tartják.

A stabilizációs program és a szerkezetátalakítási reformok meggyőző eredményeket hoztak. A gazdasági növekedés 1997-ben az export és a felhalmozások volumenének jelentős növekedése következtében felgyorsult. A 90-es évek elejétől eltérően, a termelés fellendülését az évtized második felében, a folyó fizetési mérleg hiányának meredek csökkenése kísérte (1994 és 1997 között a GDP 9%-áról 2%-ra esett vissza). Magyarország nettó külföldi adóssága szintén csökkent (1994 és 1998 között a GDP 45%-áról 25%-ra). A privatizáció szintén új (és régóta várt) lendületet kapott, így a magánkézbe került összes eszköz értéke 1997 végére 790 milliárd forintra növekedett (valamint, 1996-ban mintegy 65 milliárd

forint értékű részvény került átadásra a társadalombiztosítási alapoknak és a helyi önkormányzatoknak). A működőtőke-beáramlás szintje három egymást követő évben (1995–1997) is meghaladta a folyó fizetési mérleg hiányát. A tőkebeáramlás összetevői között szerepeltek zöldmezős beruházások (ezek a GDP 2–3%-át tették ki), valamint hatalmas összegű privatizációs tranzakciók is. A működőtőke kumulált értéke 1998 végére elérte a 16 milliárd USA dollárt (vállalati hitelek nélkül), vagyis a GDP egyharmadát, ami a térségben messze a legmagasabb mutató. A külföldi működőtőke ilyetén mértékű növekedése nemcsak Magyarország külföldi adósságait csökkentette radikálisan, hanem, amint az fentebb is szerepel, kulcsszerepe volt abban, hogy az ország jelentős külföldi piacokat szerzett, és az export növekedett.

A fenntartható növekedés és az EU-csatlakozás feltételeinek biztosítása

Magyarországnak meg kellene szilárdítania a stabilizáció eredményeit, és be kellene fejeznie a szerkezetátalakítási, illetve intézményi reformprogramot, annak érdekében, hogy a jelenlegi stabil növekedés fennmaradjon, és az ország ténylegesen közeledhessen EU-partnereihez. Bár ezek a célkitűzések nem valósíthatók meg könnyedén, a lehetőség elérhető közelségben van a magyar döntéshozók számára. Ehhez nagy vonalakban három területen lenne szükség lépésekre:

- *Makrogazdaság:* a GDP mintegy 1,5%-át kitevő költségvetési kiigazítás végrehajtása az elkövetkező 2–3 év során - nehogy a beruházások és a gazdasági növekedés felfelé ívelő pályáját ismét megszakíthassa a külső egyensúly romlása,

- *Új ágazati reformok:* kulcsfontosságú, de a reformokból eddig kimaradt területeken, olyan programok kidolgozása és megvalósítása, melyek növekedési, jóléti és költségvetési szempontból középtávon jelentős hatást fejthetnek ki, különösen az egészségügyben, a közlekedésben és a helyi önkormányzatok finanszírozásában,

- *Előrehaladott ágazati reformok:* számos ágazatban (többek között a nyugdíjágazatban, a pénzügyi szektorban, a közigazgatásban, a kereskedelmi és munkaerőpiaci politikában) a reformprogramok befejezésére, több más területen (például a környezetvédelemben, az infrastruktúra és a mezőgazdaság területén) a szabályozási és intézményi keretek kiigazítására, az átmenet sikeres befejezésére, valamint az EU-direktíváknak való megfelelés, illetve a zökkenőmentes EU-csatlakozás biztosítására van szükség.

Az alábbiakban ezeket a lépéseket tárgyaljuk részletesebben.

A gazdasági stabilitás megőrzése

Magyarországon az egy főre eső jövedelem vásárlóerő paritáson az EU-átlag körülbelül 49%-át éri csak el. Ezt a jövedelemkülönbséget csak úgy hidalhatja át sikeresen az ország, ha az EU országokénál nagyobb gazdasági növekedést ér el, és ezt makrogazdasági egyensúly romlása nélkül, tartósan is fenn tudja tartani. A magasabb növekedés eléréséhez a felhalmozásoknak a GDP-hez viszonyított arányát (amely az előrejelzések szerint 1999-ben 24,5% lesz) tovább kell növelni, valamint a beruházások hatékonyságát tovább kell javítani. Ez utóbbinak igen tágak a lehetőségei, mivel a munka termelékenysége az utóbbi évek kedvező fejleményei ellenére a gazdaság legtöbb területén még mindig jelentősen elmarad az EU-átlag mögött. A kormány nemrégiben jelentette be, hogy középtávú terveiben a GDP 28%-át kitevő beruházási szint elérése szerepel, miközben igyekszik középtávon is fenntartani az évi 5%-os gazdasági növekedést. A felhalmozási arány továbbra is gyorsan növekszik, és könnyen lehet, hogy az infrastruktúra modernizálása, valamint a közeli EU-tagság az elkövetkező öt évben a kormány célkitűzésétől nem is túl távol eső szintre juttatja el az országot. Ugyanakkor, a fenntarthatóság feltétele, hogy a folyó fizetési mérleg hiánya a GDP

4%-a körül stabilizálódjon (az 1999-re vonatkozó előrejelzés 5,2%) és így folytatódhat a külföldi adósságállomány GDP-hez viszonyított arányának folyamatos csökkenése. Ez a két célkitűzés együttesen az elkövetkező 5–7 évben a GDP mintegy 5%-át kitevő belföldi megtakarítást feltételez, amiből 3%-ot az EU-csatlakozás előtt kellene elérni ahhoz, hogy a belső növekedési célkitűzések, illetve a külső egyensúlyi célok is elérhetők legyenek.

A nemzetközi pénzpiacok közelmúltban tapasztalt ingatagsága, valamint Magyarország fizetési mérlegének szerkezeti módosulásai szintén azt sugallják, hogy célszerű lenne csökkenteni a külföldi megtakarításoktól való függést. A szilárd alapoknak köszönhetően Magyarország sikeresen élt túl 1998-ban két komoly külső válságot is: egyrészt, a Magyarországon működő külföldi cégek profitkivitele felszökött, másrészt sújtotta az országot az oroszországi válság is. Ami az előbbit illeti, a folyó fizetési mérleg hiánya 1998-ban részben a nettó profitkivitel erőteljes növekedése következtében megduplázódott és elérte a GDP 4,8%-át. Bár a profitkivitel részben, néhány nemzetközi cég gazdálkodási körülményeinek változását tükrözi, a hosszabb távú trendeket is egyértelműen jelzi. A kivitt profit aránya (az előző időszaki) működőtőke-állományhoz képest az 1993-1997-es időszakban tapasztalt 2%-ról 1998-ban 6%-ra növekedett. Ez azonban összhangban van az újonnan felemelkedő piacok reprezentatív mintáját jellemző átlagos profitkivitel/összes tőkeállomány aránnyal. Óvatosan kialakított középtávú makrogazdasági feltételek mellett is, 2% helyett, inkább évi 5%-os profitkivitel/összes tőkeállomány aránnyal célszerű számolni, főként, azért, mert magyarországi külföldi beruházások lassan beérnek. Annak ellenére, hogy a Magyarország és Oroszország között elég kevés a közvetlen érintkezési csatorna, Magyarországot, ugyan csak rövid időre, de erősen sújtotta az orosz válság. 1998 szeptemberében és októberében erős nyomásnak volt kitéve a forint árfolyama, az ország külföldi valutatartaléka 1,5 milliárd dollárral csökkent, a tőzsdén 50%-os visszaesést regisztráltak, és az államkötvények hozama rövid ideig 500 ponttal megugrott. Október végére a válság enyhült, a befektetők bizalma visszatért, ami nem kis részben a kormány intézkedéseinek volt köszönhető. Ilyen volt többek között az 1999-es költségvetési terv visszafogott sarokszámainak bejelentése. A tőkebeáramlás előnye többek között az, hogy jelentősen hozzájárul a belföldi tőkepiac fejlődéséhez, mint ahogyan az Magyarország esetében is történt. Nemzetközi válságok idején viszont még a Magyarországhoz hasonlóan egészséges gazdaságpolitikát folytató országokban is destabilizáló hatása lehet.

A fenti körülményeket és célkitűzéseket tekintve a költségvetési program akkor lenne kellőképpen elővigyázatos, ha az elkövetkező két évben a GDP mintegy 1,5%-át kitevő elsődleges többletet célozna meg. Az államháztartási megtakarításoknak a GDP-hez viszonyított 2,5%-kal kellene hozzájárulniuk az EU-csatlakozás előtti időszakban kívánatos, 3%-os GDP-arányos megtakarítás-növekedéshez. Feltételezve, hogy a kormány a GDP 0,5%-kával marad majd el az 1999-re tervezett költségvetési célkitűzésektől, az államháztartási megtakarítási szint a következő összetevőkből állhat össze: (i) az elsődleges egyenleg többletének 1,5%-os növelése (a GDP 1,5%-át kitevő az 1999-es szintről 2001-ig 3%-ra, melybe az EU-támogatások összege nem értendő bele); (ii) a nemrégiben megvalósított nyugdíjreformból a GDP 0,5%-a; valamint (iii) szintén a GDP 0,5%-a EU-támogatásokból. Ez a kiigazítás lehetővé tenné, hogy a beruházások növekedési üteme a folyó fizetési mérleg hiányának csökkenése mellett folytatódjon. Az itt javasolt költségvetési kiigazítás nemcsak a beruházások és a termelés fenntartható növekedéséhez járulna hozzá, hanem a reálárfolyam leértékelődéséhez vezetne, ami viszont, lehetővé tenné a rendszeres forint-leértékelés mértékének csökkentését. Az alacsonyabb mértékű leértékelés viszont segítené a kormányt az infláció szintjének az EU-átlaghoz közelebbi szintre való mérséklésében. A versenyképes forintárfolyam fenntartása Magyarország növekedési stratégiájának kulcseleme kell, hogy legyen, mivel a kis, de nyitott gazdaságba történő beruházás vonzereje nem kis részben attól függ, hogy a vállalkozások képesek lesznek-e a jövőben külföldi piacokra exportálni és ott versenyezni.

A költségvetés kiigazítását elsősorban a kiadási oldalon kellene megvalósítani, tekintve, hogy a legtöbb adó mértéke Magyarországon igen magas. Valójában az adóbeszedés hatékonyságának növelésében, és az adóalap szélesítésében elért minden előrelépést lehetőségnek kellene tekinteni az adó mértékének csökkentésére, bár a bevételkiesés elkerülése érdekében tanácsos lenne először kiszélesíteni az adóalapot, majd ezt követően csökkenteni az adókulcsokat. A költségvetési célkitűzések keretein belül a kiadások átcsoportosítására van szükség. Magyarország a NATO új tagállamaként elkötelezte magát a honvédelmi kiadások növelése mellett, másrészt pedig az EU-csatlakozás közeledtével létfontosságú az infrastrukturális beruházások növelése, különösen a környezetvédelem, a közlekedés és a mezőgazdaság területén, hogy az ország EU-pénzösszegekhez juthasson hozzá. Előfordulhat, hogy ezeket a kiadásokat csak más költségvetési kiadások terhére lehet megvalósítani.

A költségvetési reform 90-es években elért sikerei ellenére továbbra is fontos feladatok állnak a kormány előtt, a költségvetési politika fenntarthatóságának biztosítása és a közszolgáltatások hatékonyabbá tétele terén. A szerkezetátalakítási feladatok befejezése szempontjából három kritikus fontosságú terület van:

- *Egészségügy.* Ha nem kerül sor az egészségügyi rendszer ésszerűsítésére, akkor a magyar népesség riasztó egészségi állapotának (lásd alább) javítása, és a népességnek a következő évtized végére bekövetkező öregedése rendkívül nagy költségvonzatokkal jár majd. Úgy tűnik, hogy az egészségügyi kiadások nemrégiben történt csökkenése nem fenntartható, mivel azt jelentős bérvisszafogással, a kórházak karbantartásának elhanyagolásával és az orvosi berendezések felújításának elodázásával volt elérhető.

- *Közigazgatás.* A közigazgatás megerősítése döntő tényező a magyar gazdaságnak az EU egységes piacába integrálása szempontjából. Ugyanakkor, a közigazgatás fejlesztése középtávon költségnövekedést is okozhat, még akkor is, ha az újonnan felvett alkalmazottak számát felülmúlja majd a távozók száma. Csökkenteni kellene a köztisztviselői és a magánszektorbeli jövedelemszint közötti hatalmas különbségeket, hogy a közigazgatás jól képzett munkaerőt tudjon felvenni, és azt meg is tudja tartani. A köztisztviselői réteg összetételének módosítása további átmeneti költségnövekedést okozhat, mivel a végkielégítéseket is finanszírozni kell.

- *Helyi önkormányzatok.* Az EU-csatlakozás feladataira való felkészülés során, növelni kellene a helyi önkormányzatok hatékonyságát a közszolgáltatások terén. Ez a kérdés különösen azért fontos, mert a csatlakozást követően a helyi és regionális önkormányzatok feladata lesz a várhatóan igen jelentős összegű EU támogatás pályázat útján való megszerzése és felhasználása.

A helyi szolgáltatások javítása és az önkormányzatok finanszírozása

Bár a helyi önkormányzati szektor költségvetése az utóbbi években nagyjából egyensúlyban volt, szaporodnak a szolgáltatások hiányosságaira, illetve a helyi finanszírozás feszültségeire utaló jelek. Az 1995-ös reformprogram óta a helyi önkormányzati szektor költségvetése kiegyensúlyozottnak tűnik. 1995 és 1998 között, az államháztartási kiadások egészének csökkenésével párhuzamosan, a helyi önkormányzati kiadások a GDP 17%-áról 13%-ra estek vissza. Bár időközben a bevételeik is csökkentek, az önkormányzatok összesített költségvetési hiányukat a GDP 1%-ának megfelelő összeggel, a GDP 0,5%-ára tudták csökkenteni. A kiadások visszafogása azonban nem biztos, hogy fenntartható, mivel jelentős a kielégítetlen önkormányzati beruházási és felújítási szükséglet. Sőt, a legutóbbi időszak javuló tendenciái ellenére tovább lehetne javítani a közszolgáltatások színvonalát. Hatalmas megtakarítási lehetőségek rejlenek például méretgazdaságos regionális társulások megszervezésében. Végül elmondható, hogy az

önkormányzati finanszírozás jelenlegi rendszere strukturális egyensúlytalanságot tartalmaz. A kiadások és bevételek nincsenek összhangban, a támogatási rendszer pedig torz ösztönzőket teremt. A helyi önkormányzatok finanszírozásának helyes pályára állítása döntő fontosságú, különös tekintettel az önkormányzatok jövőbeni szerepére, az EU strukturális alapjából származó forrásokat illetően.

A helyi önkormányzatok hatékonyságának növeléséhez mind központi, mind helyi szinten intézkedésekre van szükség. A kormánynak tisztáznia kellene a helyi önkormányzatok és az olyan köztes szint mint a regionális társulások, költségvetési kiadásokkal kapcsolatos hatáskörét. Amennyiben a kormány úgy dönt, hogy lehetőséget ad több megyét átfogó, illetve más típusú, funkcionális regionális társulásoknak, hogy a feladatellátásban részt vegyenek, akkor azt is lehetővé kellene tennie, hogy ezek a társulások önálló jogi személyként saját bevételekre tegyenek szert. Vitathatatlan, hogy a helyi önkormányzatoknak arra van szükségük, hogy saját bevételi forrásokat alakíthassanak ki, és csökkenjen az államháztartás más alrendszereitől való függésük. Az értékalapú ingatlanadó és a fokozatosan növelendő gépjárműadó jelentős mértékben növelheti a helyi önkormányzatok saját bevételeit. A kormánynak azt is meg kellene gondolnia, hogyan ésszerűsítheti és egyszerűsítheti a támogatási rendszert. Ennek keretében szisztematikusabban dönthetne a folyó támogatásokról (például ezek összegét makrogazdasági mutatókhoz köthetné), miközben egyszerűsíthetné és egységesebbé tehetné a támogatások elosztási mechanizmusát. A beruházási támogatások jelenlegi rendszere szintén felülvizsgálatra szorul, hogy támogassa a nemzeti prioritásokat, serkentse a helyi kezdeményezést, és csökkentse a területi és önkormányzati egyenlőtlenségeket.

Az egészségügy hatékonyságának és minőségének javítása

Az egészségügyi ágazat előtt számos feladat megoldása áll: (i) folyamatosan romló egészségi állapot (ii) gyenge intézményrendszer, és (iii) ingatag finanszírozás. A magyar népesség egészségi állapota az OECD tagországok között a legrosszabb, az átmenet országai között pedig az egyik legrosszabb. Ennek nagyrészt a korai elhalálozások arányának növekedése az oka, amely a munkaképes korú férfiakat aránytalanul magasabb mértékben érinti egészségtelen életmódjuk miatt, valamint a munkahelyi és környezeti ártalmak következtében. Az egészségügyi ágazat gyenge intézményi keretek között működik, pénzügyi helyzete pedig ingatag. Bár az egészségügyi kiadásoknak a GDP-hez viszonyított szintje nemrégiben csökkent, az előrejelzések szerint ez a folyamat nem fenntartható. Az egészségügyi kiadásokra egyre nagyobb nyomás nehezedik a népesség öregedésével, az elavult és nem megfelelő szinten karbantartott berendezések és műszerek szükségszerű lecserélésével, az ágazat reálbéreinek növekedésével, valamint a magasabb színvonalú egészségügyi ellátás iránti igény erősödésével párhuzamosan. Ebből adódóan, amennyiben nem kerül sor reform lépésekre, az Országos Egészségbiztosítási Pénztár (OEP) hiánya 2010-re éves szinten elérheti a GDP csaknem 2%-át, ezt követően pedig a várható demográfiai sokk következtében meredeken emelkedni fog.

1999 elején a kormány több mélyreható egészségügyi reformjavaslatot nyújtott be, melyek célja az ágazat hatékonyságának növelése, a szolgáltatások minőségének javítása,és a hozzáférés lehetőségeinek bővítése. Ezek a reformelképzelések a következő elemekből álló egészségügyi rendszert vázolják fel: (i) alapvető egészségügyi ellátási csomag, amely a lakosság egésze számára elérhető; (ii) kiegészítő egészségbiztosítási piac, amely a csomagban nem tartalmazott szolgáltatásokat és magasabb minőségi szintet nyújt; (iii) központi járulék beszedés az APEH által; a beszedett járulékok átutalása regionális alapokhoz fejkvóta alapon, kockázat kiigazítás után; a regionális alapok idővel ellátásszervezőkké alakulhatnak; (iv) a területi egészségügyi alapok szervezett vásárlókként lépnek fel és az egészségügyi ellátási csomagot a népesség egy adott részére vásárolják meg az APEH-től kapott keretösszeg és szabályozott vizit-dij (co-payment) felhasználásával (ezek az ellátásszervezők a későbbiekben közvetlenül is felvállalhatják az egészségügyi ellátás biztosításának kockázatát); (v) a regionális alapok mind állami

mind magán szolgáltatóktól vásárolnak szolgáltatásokat belső piacot teremtve; minden akkreditált és minimum a követelményeket teljesitő szolgáltató versenyezhet, valamint (vi) független felügyeleti kapacitás annak biztosítására, hogy a nyújtott szolgáltatások megfeleljenek a minőségi és a pénzügyi követelményeknek.

A fenti egészségügyi reformprogram megvalósításának fő feladatai a következők: a többszintű egészségbiztosítási rendszer kialakítása, az Egészségügyi Minisztérium (EM) szabályozási és stratégiai szerepének, illetve kapacitásának megerősítése, a hatékonyságot és a minőséget ösztönző piaci elemek fokozatos bevezetése, a pénzügyi mechanizmusok javítása, valamint a reform költségvetési kihatásának csökkentése. Ezek közül a feladatok közül elsőként az egészségügyi rendszer alapelemeinek kidolgozása és bevezetése oldandó meg főként az alapvető egészségügyi ellátási csomag, a kiegészítő egészségbiztosítási rendszer, a vizit-dij (co-payment), valamint viszontbiztosítási rendszer kialakítása a magas kockázat kezelésére. Előfordulhat, hogy a kormány két lépcsőben kívánja majd végrehajtani a reformot. Az első lépcsőben az OEP-et az egészségügyi szolgáltatásokat megvásárló regionális biztosítókra lehetne szétbontani, miközben kiegészítő biztosítási csomagok bevezetésére ösztönöznék a magánbiztosítókat. A második lépcsőben, a regionális biztosítók lehetőséget kapnának arra, hogy egymással versengjenek a tagokért. Ezekkel az alapvető reformokkal párhuzamosan, a kormánynak az Egészségügyi Minisztérium szerepét is át kell alakítania. A minisztérium tevékenysége az ágazat stratégiai kérdéseire kellene, hogy koncentráljon, azaz a egészségpolitika kialakítására, a prioritások felállítására, a szabályozás, valamint a szolgáltatások általános felügyeletére, mely azt hivatott biztosítani, hogy az egészségügyi rendszer jobban tudjon reagálni a lakosság egészségügyi problémáira. A kormánynak emellett folyamat egésze során igyekeznie kell az egészségügyi szolgáltatók közötti verseny erősítésével javítani a rendszer hatékonyságát és minőségét. Különösen a regionális biztosítók fognak majd arra törekedni, hogy intenzívebbé tengyék a versenyt az egyre növekvő számú, állami és profitorientált szolgáltatók között. Végül pedig ahhoz, hogy az ország egészségi állapotát tükröző mutatókat javítani lehessen, miközben az erőforrások korlátozottan állnak rendelkezésre, az egészségügyi rendszer költségvetésének bevételi és kiadási oldalán is módosításokra van szükség.

A verseny erősítése az infrastruktúra ágazatban

A közlekedés kivételével az infrastrukturális ágazatokban lezajlott a privatizáció, szerkezet-átalakítás történt, a szabályozás pedig jelentősen javult. Ezek a reformok vezető helyre emelik Magyarországot az átmeneti gazdaságok között – sőt, ezen a téren Magyarország több nyugat-európai országot is megelőz. Mindazonáltal számos lehetőség van még a versenyszemléletű szerkezetátalakítás folytatására, illetve a szabályozás reformjára, ami jelentős további gazdasági teljesítmény-növekedéshez vezetne és megkönnyítené Magyarország csatlakozását az EU-hoz.

A közlekedési ágazat előtt két fontos feladat áll, amelyet az EU-csatlakozásra való felkészülés során meg kellene oldani. Az első ezek közül a közlekedési hálózat és a hozzá tartozó berendezések állapotával kapcsolatos. Igen komoly beruházásra van szükség új infrastruktúra kiépítéséhez és a jelenlegi utak, vasúti pályák és a járműpark felújításához. Az országnak, a hagyományos költség-haszon elemzés segítségével, fontossági sorrendet kellene kialakítania a közlekedési beruházási igényeket, többek között az Európát átszelő közlekedési hálózat (TEN) közúti és vasúti útvonalait illetően, és beruházási, illetve pénzügyi tervet kellene készítenie. Lényeges, hogy a városi közlekedési igények se merüljenek felejtésbe, az ugyanis egyre fontosabb szerepet játszik a Magyarországon fellendülőben lévő szolgáltatási ágazatában. Emellett nagyobb erőforrások felhasználása nélkül is jó eredményeket lehet elérni a határátkelők zsúfoltságának csökkentésével, az elhalasztott karbantartási és rehabilitációs munkálatok okozta hiányosságok csökkentésével, valamint a meglévő utak és hidak sebességének, átbocsátási képességének, teherbírásának

és biztonságának növelésével. A tervekben a fenti fejlesztéseknek integráltan kell szerepelniük, mivel a nyereség jóval nagyobb, ha a fejlesztések nem aprózódnak szét.

Bár Magyarország az elmúlt évtizedben jelentős előrehaladást ért el a közlekedés reformja és piacibb jellegűvé alakítása terén, sok helyütt további reformokra van szükség. Folytatni kell a főbb állami közlekedési vállalatok szerkezetátalakításán folyó munkát, hogy piacközpontúbbá váljanak, növekedjen hatékonyságuk, működésük függetlenebbé váljon, végül pedig amint lehet, privatizálni kellene őket. A kormánynak szisztematikusan át kellene alakítania az állami vasúttársaságot, a MÁV-ot: le kellene választania a vasúti pálya üzemeltetését, és külön teherszállító, illetve utasszállító céget kellene létrehoznia. A belföldi buszjáratokat üzemeltető VOLÁN vállalat privatizációjának felgyorsítása érdekében a teherszállítási és utasszállítási tevékenységét szét kellene választani, és a kormánynak a finanszírozási feltételek megteremtéséhez bérleti, illetve pénzügyi lízingkonstrukciókat kellene kínálnia. A MAHART, a belföldi hajózási vállalat szintén átszervezésre szorul, a kikötők tevékenységét pedig privatizálni kellene. A Budapesti Közlekedési Részvénytársaságnak (BKV) és a fővárosi önkormányzatnak a költségek jobb megtérülése érdekében emelnie kellene a viteldíjakat. A MALÉV-nek a verseny erősödését feltételező üzleti tervet kellene készítenie, hogy felmérhesse, milyen cselekvési lehetőségei vannak az EU lassú dereguláció jellemezte légiközlekedési piacán. Végül pedig a Közlekedési, Hírközlési és Vízügyi Minisztériumnak az EU követelményeivel összhangban lévő törvényeket és rendeleteket kellene alkotnia a tömegközlekedésről, és deregulálnia kellene a belföldi autóbusz- és tehergépjármű-közlekedést – a kormány szerepének kizárólag a biztonság garantálására és a környezetvédelmi előírások betartatására kellene korlátozódnia. Általánosságban, a kormánynak tartózkodnia kellene a közlekedési díjak közvetlen megállapításától, és inkább a jogszabályi kereteket kellene megerősítenie.

Az elektromosenergia-ágazat jelenleg még az átmenet időszakát éli, és igazodnia kellene az elektromos energiára vonatkozó EU-direktívához (valamint a biztonságra, a környezetszennyező kibocsátására stb. vonatkozó EU-szabványokhoz). Korábban az árak a költség-hatékony termelés szintje alatt maradtak, a belföldi fogyasztók közötti keresztfinanszírozáson alapuló árstruktúra pedig aránytalanságokat tartalmazott. Ezek a hatékonyságot nélkülöző megoldások az elosztással kapcsolatos aggályokban gyökereztek, és bizonyos nagyságrend alatt elfogadhatóak. Az elmúlt évben mindenesetre jelentős előrehaladást sikerült elérni a fenti kérdések közül nem is egyben. A fogyasztási díjak szerkezetét például jelentős mértékben módosították, és a jelenlegi árstratégia nagyjából biztosítja a bevételek megfelelő szintjét. Amennyiben a jövőben az EU elektromos energiára vonatkozó direktívájának liberálisabb értelmezése következtében kiéleződik a verseny, több jogszabályi kérdést is meg kellene majd oldani. A legsürgetőbb ezek közül az, hogy a verseny következtében növekedni fog a nyomás a díjaknak a tényleges költségekhez való igazítására. Ha a nagyobb kereskedelmi és ipari ügyfelek versenypiacon szerezhetik be a szolgáltatást, és a szolgáltató az ő igényeiket olcsóbban tudja kielégíteni, mint a lakosságét, akkor a díjarányok további módosítására lehet szükség. Ez várhatóan nem vet majd fel jogi nehézségeket, feltéve, hogy az ügyfeleknek nyújtott szolgáltatás költségtényezőit egyértelműen meghatározzák (a különböző napszakok energiatermelésének, az átvitel és az elosztás költségeit). Mindazonáltal szükségessé válhat a megmaradó lakossági ártámogatások explicitté tétele, hogy a nagy és a kis fogyasztók kiszolgálásának költségei közötti különbség terhét viselő elosztócégek pénzügyi életképessége biztosítható legyen.

Az erőművek földrajzi elhelyezkedésével, illetve az energiaátviteli és -termelési rendszerbe történő beruházások összehangolásával kapcsolatos kérdések komolyabbra fordulhatnak, miután sor kerül az energiatermelés liberalizációjára és az MVM energiaátviteli funkcióját piac elvek szerint működővé alakítják át. Mivel jelenleg az MVM feladata az új erőművek helyének megtervezése, ez az összehangolás úgy biztosítható, ha a különböző erősségű energiaátvitel biztosításának összköltségeit szisztematikusan összehasonlítják. A decentralizált piaci megoldás alkalmazása esetén gondoskodni kellene arról, hogy megfelelő irányelevek szerint helyezzék el az új erőműveket. Ez a fajta megoldás szabályozási és felügyeleti kérdéseket is felvet az országos hálózattal kapcsolatban, és új ösztönzők megteremtésére is szükség lehet

ahhoz, hogy az új energiatermelők számára megfelelő színvonalú átviteli szolgáltatás álljon rendelkezésre. Ezt a legegyszerűbben a brit NGC számára kialakított modell követésével lehet elérni, azaz kötelezni kellene az energiaátvitelért felelős szervezetet arra, hogy elegendően nagy, a lefektetett minőségi szabványoknak megfelelő átviteli kapacitást alakítson ki, ezzel egyidőben ösztönözni kellene arra is, hogy minimalizálja az átviteli és az egyéb járulékos költségeket. Ezek az ösztönzők lényegében a haszon megosztásán alapulnak: amikor ugyanis az NGC csökkenteni tudja az átviteli szolgáltatások költségeit, akkor a megtakarított összeg egy részét megtarthatja. Hasonló módon amennyiben nem sikerül csökkenteni a költségeket, akkor a többletkiadások egy részét (egy bizonyos határig) ő viseli.

A magyar gázszolgáltatási szektor három fontos kihívással áll szemben. Az első az, hogy Magyarország földgázellátása egyetlen szállítótól függ. Magyarország önmagában nem rendelkezik elegendő kapacitással ennek a kérdésnek a megoldásához. Ennek ellenére vannak megoldási lehetőségek, melyek közül a legígéretesebb az EU fölgáz-direktívájának gyors és hatékony megvalósítása lenne. A direktíva célja a versenyközpontú földgázpiac kialakítása az EU teljes területén, amit úgy kíván elérni, hogy a bárkinek lehetősége lenne a földgázvezetékek használatára (és íly módon, más ellátóktól való vásárlásra). Ha ezt a direktívát az EU-ban teljes mértékben megvalósítják, akkor Magyarország ténylegesen több, egymással versengő szállítótól rendelhet majd, ami jelentős előnyökkel jár majd a hazai földgázpiac teljesítménye szempontjából. A második nehézséget az jelenti, hogy a jelenlegi szabályozási rendszer rendkívül csekély teret ad a versenynek, ami pedig a piaci résztvevők egészséges ösztönzését biztosítaná. Érthető, hogy a jogszabályi keretet így alakították ki, hiszen a magyar piacon csak egy szállítótól lehet vásárolni. A kormánynak mindazonáltal készen kellene állnia arra, hogy azonnal versenypárti reformokat valósítson meg, mihelyt az országnak lehetősége nyílik más szállítók igénybevételére is. A harmadik probléma pedig az, hogy a jelenlegi árszerkezet nem költséghatékony. A lakossági árak túlságosan alacsonyak, és nincs különbség a csúcsidőben, illetve a csúcsidőn kívül fogyasztott gáz ára között. A kormánynak sürgősen változtatnia kellene ezen a helyzeten, méghozzá úgy, hogy további lakossági áremelést hagy jóvá, és különbséget teremt a csúcsidőben, illetve a csúcsidőn kívüli fogyasztás árai között.

Magyarország jelentős előrehaladást ért el a távközlési ágazat modernizációjában és reformjában, a jövő reformjainak pedig az EU-csatlakozás előkészítéseként a versenyképesség növelését kellene célozniuk. Tekintettel arra hogy, a hangátviteli szolgáltatások terén nemsokára hatékony versenyt teremtő, életképes franchise-megoldások jelennek meg, a kormánynak aktív szerepet kellene vállalnia annak biztosításában, hogy e szolgáltatása terén kialakuljon és a jövőben is fennmaradjon a hatékony verseny. Ennek keretében alapos vizsgálat alá kellene vetni minden vállalat-egyesülést, különös figyelmet fordítva a versenyhelyzet megszüntetését célzó akciók megakadályozására. A távközlési vezetésnek emellett piacközpontú sávszélesség-politikát kellene követnie, amely előnyt biztosít a jelenlegi mobilszolgáltatások számára, és el kellene érnie, hogy a vezeték nélküli távközlés versenyképes alternatívája legyen a hagyományos, vezetékes hangátvitelnek. A szabályozó testületeknek felül kellene viszgálniuk saját szerepüket: ki kellene küszöbölniük minden olyan jogi akadályt, amely nehezíti a versenyt, a hálózatok összekapcsolására voantkozóan pedig egyértelmű, hatékony szabályozókat kellene alkotniuk, hogy a jelentős beruházásokat fontolgató versenyképes cégeket ne kedvetlenítse el az esetleges bizonytalanság.

A közigazgatás reformja az EU-csatlakozás fényében

Az EU-csatlakozás előkészítéséhez, a vele kapcsolatos tárgyalások lefolytatásához, és az acquis megvalósításához felkészült kormányzati alkalmazottakra van szükség. Az utóbbi néhány évben Magyarországon komoly előrelépés volt tapasztalható a modern, hatékony közigazgatás kiépítése, valamint a kizárólag szakmai alapon működő közigazgatás irányába. A kormánynak mindenesetre több problémát is meg kellene oldania a köztisztviselők alkalmazásának gyakorlatában, a rájuk vonatkozó bérezési rendszerben, a közalkalmazotti szféra emberi erőforrásainak menedzselésében, valamint az egyre összetettebb EU-csatlakozási folyamat irányítása terén.

A közigazgatásban gondot okoz az alkalmazottak jelentős fluktuációja, illetve az új alkalmazottak felvételével és megtartásával kapcsolatos nehézségek. Ennek hátterében a magánszektor és az állami szféra, illetve a köztisztviselők és a közalkalmazottak bérei közötti jelentős különbség, valamint a megfelelő ösztönzési struktúrák hiánya áll. Ennek a problémának a megoldásához három területen van szükség stratégiai beavatkozásra:

- Először is, következetes bérezési rendszert kellene kialakítani, mely folyamatosan nyomon követi a bérek alakulását. Ez azt jelenti, hogy néhány alapvető közigazgatási munkakörre nézve folyamatosan figyelni kellene a magánszektor és az állami szféra jövedelmei közötti különbséget, gyűjteni és publikálni kellene az alkalmazotti létszám fluktuációjára és a megüresedett álláshelyekre vonatkozó statisztikákat, valamint megfelelő munkakör-értékelési módszereket alkalmazva, át kellene dolgozni a bérezési és besorolási rendszert.

- Másodszor, teljesítményfüggő béremelésekkel, illetve elvonásokkal, egyéni bérezés alkalmazásával és az euroatlanti integrációhoz kapcsolódó kiegészítésekkel kellene megerősíteni és rendszerszemléletűvé tenni az új, rugalmas bérezési rendszert. Olyan bérpolitikát kellene kialakítani, amely a bérmozgásra vonatkozóan világos, konkrét, s amely az egyéni teljesítményen és képességeken alapul.

- Harmadszor, meg kellene oldani az EU-csatlakozás eredményeként előálló új képzettségi igényekhez kötődő költségvetési és személyzeti kérdéseket. El kellene készíteni a várható munkaerőfelvételre, elbocsátásra, illetve áthelyezésre vonatkozó előrejelzéseket, fel kellene mérni ezeknek a személyzeti változásoknak a pénzügyi vonzatait, az elbocsátásokkal kapcsolatos intézkedésekre pedig külön programot kellene kidolgozni. Mindemellett szükség lesz egy olyan programra is, amely olyan embereket vonz a közszférába, akik új, az EU-val kapcsolatos munkához szükséges, képzettségekkel rendelkeznek, valamint képzés, illetve átképzés útján hasznosítja a jelenlegi humán erőforrásokat.

A közigazgatásban létfontosságú a humán erőforrások hatékony kezelése, valamint a hatékony döntéshozási gyakorlat kialakítása. 1990 óta Magyarország valóban előrelépett a független közigazgatás, valamint ezen belül, az érdemeken alapuló munkaerőfelvétel, előléptetés és teljesítményértékelés megteremtésében. Mindazonáltal az emberi erőforrások kezelését számos kulcsfontosságú területen meg kellene erősíteni. Az emberi erőforrásokkal kapcsolatos stratégia és szabályozás jobb összehangolása érdekében először is tisztázni és egyszerűsíteni kellene az erőforrás menedzsmentben érintett intézmények szerepét, feladatkörét és alá-fölérendeltségi viszonyait. Szintén fontos lenne megerősíteni a miniszterelnökség és a szakminisztériumok személyzeti osztályának kapacitását, és működési szabályzatot, illetve szabványos szervezeti struktúrát kellene kialakítani az emberi erőforrások kezelésével foglalkozó osztályok számára. Másodszor, további lépésekre van szükség az igazságos, átlátható, érdemeken alapuló közgazgatási gyakorlat biztosítása érdekében. A legfontosabb lépések többek között a következők: közigazgatási felügyeleti szerv létrehozása a közigazgatás emberierőforrás-stratégiájának és szabványainak vizsgálatára, valamint érdemeken alapuló munkaerőfelvételi és előléptetési eljárások alkalmazása, illetve éves rendszerességű teljestményértékelés kialakítása. Végül pedig nemzeti képzési stratégiát kellene kialakítani, és többek között tisztázni kellene a képzésben résztvevő kormányzati intézmények szerepét.

Az elkövetkező években egyre fontosabbá válik majd az Európai Unióhoz való csatlakozás folyamatának irányítása. Az ehhez szükséges intézményi infrastruktúrát eddig sikeresen fejlesztette az ország, és a kormány jól menedzselte a Csatlakozási Program megvalósításának folyamatát. Az integrációs folyamat azonban egyre összetettebbé válik, a feladatok szaporodnak, így az intézményi keretek további

megerősítést fognak igényelni. A fejlesztésnek főként a szakmai segítségnyújtásra, a minisztériumok integrációs osztályaira, valamint az integrációs tevékenység és a közigazgatás egyéb feladatainak összehangolására kellene majd összpontosítania. A szakmai segítségnyújtással kapcsolatban tisztázni kellene az ezt irányító testületek szerepét, és ki kellene alakítani a szakmai segítségnyújtási projektek követésének, megfigyelésének, illetve a teljesítésének rendszerét. Az integrációs osztályokkal kapcsolatban hasznos lenne áttekinteni a jelenlegi legjobb gyakorlatot, és irányelveket adni a minisztériumok EU-integrációs osztályának személyzeti stratégiájához és működéséhez. Végül pedig az EU-integrációs stratégiát ki lehetne bővíteni a kormányzati munkára tett hatás elemzésével, beleértve a különböző programok EU-környezetben való irányításának hosszú távú követelményeit.

A mezőgazdaság versenyképesebbé tétele és felkészítése az egységes piacra

Teljes körű árliberalizáció, sikeres privatizáció, az ágazatban alkalmazott munkaerő arányának erőteljes csökkenése, az EU-átlaghoz mérhető termelékenység – ezek a kiemelkedő eredmények fémjelezték a mezőgazdasági és élelmiszeripari ágazat tevékenységét. Mindazonáltal a csatlakozási folyamat előrehaladtával Magyarországnak az acquis communautaire előírásainak végrehajtására való felkészülése részeként folyamatosan módosítania kell agrárstratégiáját, és új lehetőségeket kell keresnie a termelékenységének növelésére.

A támogatási programok az elkövetkező években részletes felülvizsgálatra szorulnak, részben a jelenleg érvényben lévő nemzetközi kereskedelmi egyezmények (WTO) betartása, részben a Közös Mezőgazdasági Politikával (CAP) való kompatibilitás biztosítása érdekében. Az exporttámogatásokat jelentősen csökkenteni kell 2001-re, a mezőgazdaságban széles körben elterjedt hiteltámogatásokat pedig a csatlakozás időpontjáig meg kell szüntetni. A csatlakozást előkészítő stratégia keretében a kormánynak a garantált ármegállapítás jelenlegi (költségszint feletti térítést biztosító) gyakorlatán is változtatnia kell, mivel ez nem ösztönöz a piaci kereslethez való igazodásra, és a nemzetközi árak csökkenő tendenciája esetén elviselhetetlen költségvetési kiadásokhoz vezethet. A kormány, hasonló okból, már ma is ellenáll a garantált áraknak az EU jelenlegi - de a közeljövőben csökkentésre kerülő - intervenciós árszintjére való emelésre vonatkozó követeléseknek. Még abban az esetben is, ha az EU intervenciós árszintje jelentősen csökken, a gabonafélék magyarországi termelői ára emelkedni fog. Ez magasabb termelői költségekhez fog vezetni a sertés- és baromfitenyésztésben, valamint az exportálható gabonatöbblet növekedését fogja eredményezi. A versenyképesség folyamatos erősítése, és a logisztika szűk keresztmetszeteinek felszámolása, döntő fontosságú lesz Magyarország exportkapacitásának fenntartása szempontjából.

Ki kell dolgozni egy olyan cselekvési programot, amely biztosítani fogja az új jogszabályok alkalmazását és a rendelkezések betartását. Ennek a programnak része lenne többek között egy tömegtájékoztatási kampány, egy képzési program az közigazgatási alkalmazottak számára, egy terv, amely a fogyasztóvédelemmel, illetve az állat- és növényvédelemmel, mezőgazdasági témájú kutatásokkal és fejlesztésekkel, az agrárgazdasági termékek határátlépéskori ellenőrzésével, termelők bejegyzésével, valamint piaci információkkal és beavatkozással foglalkozó állami intézmények szerkezetátalakítására vonatkozik, és egy beruházási program. Bár az EU-tól a csatlakozás előtti időszakban kapott támogatások nagy mértékben hozzájárulhatnak mindezek megvalósításához, a cselekvési programot a kormánynak kell kidolgoznia, s finanszírozásához is hozzá kell járulnia.

A tárgyalásokra való felkészülésnek azonban nem szabad elhomályosítania a valódi hosszú távú célokat, a hatékonyság javítását és a növekedést. Ezeknek a hosszútávú céloknak az eléréséhez a kormánynak meg kell szüntetnie a földpiacra vonatkozó jogi korlátokat. Privatizálnia kell a vetőmagtermelő cégeket annak érdekében, hogy hozzáférhessenek a külföldi génállományhoz és jövedelmezőbbé

válhassanak. Folytatnia kell továbbá a mezőgazdasági termékek piacra jutását és exportálását segítő különböző intézmények (Budapesti Árutőzsde, közraktárjegy-rendszer, terméktanácsok) fejlesztését. Végül pedig új technológiák és eladható termékek kialakítása érdekében a kormányzatnak együtt kell működnie mind a magánszektorral, mind a kutatóintézetekkel.

Az EU környezetvédelmi irányelveinek és direktíváinak alkalmazása költségvetési szigor mellett

Az EU-csatlakozáshoz Magyarországnak jogrendszerébe át kell ültetnie és be kell vezetnie az EU jogszabályait és szabványait a környezetvédelem területén. Bár a környezetvédelem az EU-ban kiemelt fontosságú terület, általános ott az a szemlélet, hogy a környezetvédelmi acquis megvalósításához szükséges beruházások nagyságrendje a többi szektorhoz képest a legnagyobb, és biztos, hogy Magyarország ezt a célkitűzést csatlakozása előtt nem tudja megvalósítani.

A főbb környezetvédelmi direktívák átvételének beruházási költségei várhatóan a legmagasabbak, bár az ezzel kapcsolatos előrejelzések - a nagyságrend, és a környezetvédelem minden ágazatot érintő volta miatt - bizonytalanok. Számos tanulmány kísérelte meg ezeknek a költségeknek a felmérését. Az elkészült becslések azonban, a hosszú távon jelentkező hasznok és károk különböző súlyú értékelése miatt, jelentősen eltérnek egymástól. Annak a teljes költsége, hogy Magyarország megvalósítsa az EU légszennyezésre, szennyvízkezelésre és hulladékfeldolgozásra vonatkozó környezetvédelmi direktíváit, 20 éven keresztül évi 4,1 és 9,3 milliárd ECU közötti összeg, ami a GDP 1,7, illetve 4,5 %-ának felel meg. Ezek a költségek hozzáadódnának az állami és magánszektor által jelenleg erre a célra fordított, a GDP 1,6%-át kitevő összeghez, és nem tartalmazzák az adminisztráció, a működtetés, a megfigyelés, az ellenőrzés, és a betartatás költségeit sem, amelyet nagyrészt az állami szektornak kellene viselnie.

A csatlakozás időpontjára Magyarországnak át kell vennie az 1995-ös Fehér Könyv összes környezetvédelmi előírásait, melyek közül a szennyvíztisztításra, a szilárd és veszélyes hulladékra vonatkozó rendelkezések betartása lesz a legköltségesebb és a legnehezebben megvalósítható. Ez annak a ténynek az ellenére is így lesz, hogy Magyarország a külföld megítélése alapján a többi csatlakozni kívánó országnál előbbre tart a települési szilárd hulladék kezelésében. A hulladékgazdálkodás rendszerétől, a szemétégető művek méretétől, megfelelő levegőtisztasági kritériumok jellemzőitől függően, a szilárd hulladék kezelésének összköltségét húsz éven át évi 1,8 és 4,4 milliárd ECU közötti öszegre becsülik. A rendelkezések betartásának nehézségei egy, az összes hulladéktípusra vonatkozó, átfogó szilárdhulladék-kezelési törvény hiányából, valamint a hulladéktermelődéssel és feldolgozás módszereivel kapcsolatos átfogó információs rendszer hiányából erednek. Emellett, a hulladékfeldolgozó művek elavultak, az illegális hulladéklerakók száma meghaladja a legálisakét, a megfelelő természetes hulladéktároló helyek száma csekély, és a szilárd hulladék gyűjtéséért és feldolgozásáért fizetett, az önkormányzatok által megállapított, díjak alacsonyak. Mindezek ellenére, ezt a területet vonzóvá lehetne tenni a magánszektor számára, ahogyan az nyereséges a fejlett országokban.

A szennyvízkezelés területén szintén komoly beruházásokra van szükség. Magyarország a 90-es években jelentős eredményeket ért el vízminőség javításában, és nagy összegeket fektetett a települési szennyvíz gyűjtésébe és tisztításába. Mindazonáltal, az ország megfelelő szennyvíz- és tisztítóhálózattal való lefedettsége messze az alatt a szint alatt marad, amivel az EU-szabványoknak meg lehetne felelni. A szabványoknak való teljes megfelelés költségei a becslések szerint húsz éven át évi mintegy 2,1–4,3 milliárd ECU-t tesznek ki, melynek legnagyobb részét (2,1–2,7 milliárd ECU) a Városi Szennyvíztisztítás elnevezésű direktíva megvalósítása emészti majd fel.

Úgy tűnik, hogy a vegyi anyagokra, légszennyezésre és radioaktív szennyezésre vonatkozó EU-rendelkezések átvétele az intézmények megújításával kapcsolatos költségeket kivéve, nem kerül majd jelentősebb összegbe. A városok légszennyezésével kapcsolatban vannak aggályok, különösen Budapesten, ahol a növekvő közúti forgalom miatt romlik a levegő minősége. Ugyanakkor, az EU nagy földrajzi távolságokra vonatkozó légszennyezési rendelkezéseinek betartása – hacsak később meg nem szigorítják őket – nem okoz komoly nehézséget. A szükséges beruházások teljes összege a becslések szerint az alkalmazott technológiai megoldásoktól függően húsz éven át évi 218–618 millió ECU.

Az ilyen nagyságrendű beruházási igények komoly következményekkel járnak az állami és a magánszektor, valamint a fogyasztók számára. Az állami beruházások nagy részére olyan ágazatokban van szükség, amelyek a helyi önkormányzatok feladatkörébe tartoznak (ilyen például a ivóvízellátás, a szennyvízkezelés és a hulladékfeldolgozás). Jelen pillanatban az önkormányzati beruházások finanszírozását több alap, valamint jelentős kormányzati beruházási támogatás segítségével oldják meg. A jövőben azonban a beruházások egyre nagyobb részének kell majd a közművállalatok saját működési bevételeiből származnia, ami azt jelenti, hogy költségeiket jobban tükröző árakat kell kivetniük a fogyasztókra. A közműszolgáltatások díjainak korlátozott emelési lehetősége komoly akadálya a szennyvízkezelési, hulladékfeldolgozási és energiatermelési kapacitás kívánt szintre történő fejlesztésének. Ez a lehetőség, különösen az energiaszolgáltatás területén, nem jelentene kapacitásnövelést, hanem hatékonyság- és minőségjavítást, a kereslet szempontú igazgatás bevezetését, illetve tudatformálást a környezetvédelem érdekében.

Ahhoz, hogy Magyarország a lehető leghatékonyabban és legalacsonyabb költségű megoldással elégíthesse ki az EU követelményeit, ötfajta intézkedésre van szükség. Először is a még hiányzó törvények meghozatala, a törvények és a rendelkezések hatékonyabb betartatása érdekében, meg kellene erősíteni az intézményi kapacitást. Ez létfontosságú feltétele annak, hogy adott költségvetési összegből, illetve munkabefektetés árán, a környezetvédelmi szempontból legnagyobb hasznot hozó stratégia kerüljön kialakításra, amely a hosszú távú környezetvédelmi előnyök és hasznok maximalizálása, és a gazdaság más területein tapasztalható ártorzulások csökkentése érdekében, a lehető legjobban használja fel az állami és a külső erőforrásokat. Másodszor, az országnak ügyesen kell fellépnie a csatlakozási tárgyalásokon, hogy sikerüljön elérnie akár a rendelkezések könnyítését, akár azt, hogy nagyobb átmeneti időszak álljon rendelkezésre a viszonylag alacsony haszon/költség aránnyal jellemezhető területeken. Harmadszor, az állami és az EU-támogatásokat arra kellene felhasználni, hogy a beruházások a stratégiai célkitűzéseket jelentő területekre összpontosuljanak, különösen a szennyvíz és a települési szilárd hulladék összegyűjtésére és tisztítására. Ugyanakkor, a támogatás jellegű finanszírozás korlátozása – ami azt jelenti, hogy az önkormányzatoknak saját forrásaikból jelentős mértékben hozzá kell járulniuk a fejlesztéshez – hatékonyabb beruházásokra ösztönzi majd az önkormányzatokat, természetesen belevonva az érintett társadalmi szervezeteket is. Negyedszer, mivel a legnagyobb települések környezetszennyező hatása a legnagyobb, a környezetszennyezés csökkentését ezekre, illetve az érzékeny területekre célszerű összpontosítani. Biztosítani kellene, hogy a beruházási tervek kiaknázzák mindazokat a rendkívüli, méretgazdaságosságból fakadó megtakarítási lehetőségeket, amelyek az önkormányzatok együttműködésével érhetők el. Annak ellenére is meg kellene próbálkozni ezzel, hogy az ilyen típusú beruházások intézményi nehézségei jóval nagyobbak. Fel kellene használni az EU és mások szakmai segítségnyújtási forrásait, annak érdekében, hogy a kevésbé hatékony közművállalatok javíthassanak teljesítményükön.

A nyugdíjreform befejezése

Az átmeneti gazdaságok országai közül Magyarország elsőként valósított meg átfogó nyugdíjreformot. A reform fő elemei a kötelező tőkefedezeti második pillér bevezetése, az 1994-ben bevezetett önkéntes harmadik pillér megerősítése, valamint a felosztó-kirovó rendszerű első pillér alapvető paramétereinek megváltoztatása voltak. A felosztó-kirovó rendszer reformja keretében felemelték a nyugdíjkorhatárt és a nyugdíjjogosultságot biztosító szolgálati évek minimális számát, valamint megváltoztatták a nyugdíjak indexálási képletét (az új képlet a béreket és az árakat egyenlő súllyal veszi figyelembe). Az első pillér járulékait és a jövedelempótlási arány megállapításához használt skálamértékét mintegy 25%-kal csökkentették, hogy teret biztosítsanak a második pillérbe tartozó járulékkulcs fokozatos emelésére (ami 1998-ban, 1999-ben és 2000-ben 6, 7, illetve 8%). Az új rendszerbe való belépés a pályakezdők számára kötelező, a már aktív munkavállalók számára azonban választható. Tervezésekor a hozammal kapcsolatos mértéktartó számítások alapján az volt a célkitűzés, hogy a rendszer a 37–40 év alatti munkaerő számára legyen vonzó. A fiatal munkaerőpiaci szereplők mintegy 60%-a már csatlakozott az új rendszerhez.

A magyarországi nyugdíjreformnak három, egymással összefüggő célkitűzése volt: (i) a nyugdíjba vonuláskor elérhető jövedelem ésszerű és fenntartható szintjének biztosítása; (ii) Magyarország jövőbeni gazdasági növekedési lehetőségeinek javítása a belföldi megtakarítások ösztönzésével, a tőkepiacok fejlesztésével és a munkaerőpiac torzulásainak mérséklésével; illetve (iii) a nemzedékek közötti újraelosztás igazságosság javítása. A felosztó-kirovó (PAYG) rendszer egy részének a második pillérrel való felváltása azonnali bevételkiesést valamint átmeneti deficitet okozott a PAYG rendszerben, mivel a rendszernek még évekig a teljes (a régi szabályok szerint számított) nyugdíjakat kell fizetnie. Az átmenet okozta hiány nem a hagyományos értelemben vett költségvetési hiány, mivel az állami szférában jelentkező veszteséggel szemben azonos nagyságrendű megtakarítás keletkezik a magánszektorban, így a megtakarítások összege nemzeti szinten változatlan maradt. Sőt, az átmenet okozta hiány az elkövetkező években a PAYG rendszer paramétereinek megváltoztatása következtében folyamatosan csökkenni fog. A reform egészének a belföldi megtakarításokra tett hatását a magánszektorban lecsapódott megtakarítások (a második pillérbe befizetett járulékok és hozamuk) és a PAYG mérlegének összesítésével lehet vizsgálni. A magánszektor megtakarításainak stabil növekedése és a PAYG rendszer hiányának fokozatos csökkenése eredményeként 2000-től kezdve a várakozások szerint emelkedni fog a belföldi megtakarítások összege. A két hatás együttesen a megtakarítások összegének a GDP 2%-át kitevő növekedését jelenti az elkövetkező évtizedben, azaz évi 0,2%-ot. Ha az állami költségvetés teljes mértékben átvállalná az átmenet okozta hiányt, mint ahogyan az a kormány eredeti elképzeléseiből kitűnik, miszerint a költégvetés elsődleges többletét állandóan a GDP 2%-a körül kívánja tartani, akkor a reform hatása a belföldi megtakarításokra már a kezdeti években is igen jelentős lenne. A nettó megtakarítást a nyugdíjpénztárakon keresztül a magánszektor hosszú távú finanszírozására lehetne fordítani, ami egyrészt hozzájárulna a tőkeképződéshez ebben a szektorban, másrészt tovább javítaná Magyarország növekedési lehetőségeit.

A nyugdíjágazatban még megoldásra váró kérdések a következők: a második pillér járulékszintjének az eredeti tervek szerinti emelése; a rendszer második pillérre vonatkozó pénzügyi garanciáinak felülvizsgálata; valamint a jogszabályi és felügyeleti rendszer megerősítése. Az előre nem látható kiadásokra való hivatkozással az 1999-es költségvetés nem emelte fel 7%-ra a második pillér járulékkulcsát, hanem 6%-os szinten tartotta. Ez a döntés nem vezet valós költségvetési kiigazításhoz, és nem javítja Magyarország makrogazdasági teljesítményét, miután a PAYG rendszerbe befolyó nagyobb bevételt teljes mértékben ellensúlyozza a második pillér bevételnövekedésének elmaradása, s így a belföldi megtakarítások összege változatlan marad. A kormánynak a tervek szerint 2000-ben 8%-ra kellene emelnie a második pillér járulékkulcsát. Az emelés további elhalasztása nem növelné az ország megtakarításait, ugyanakkor bizonytalanságot teremtene az új rendszerbe átlépettek és a nyugdíjpénztárak körében, akiknek stabil gazdaságpolitikai keretekre van szükségük ahhoz, hogy megalapozott döntéseket hozzanak. A nyugdíjreform

keretében garanciát vezettek be arra, hogy a második pillérből származó minimumjuttatások el fogják érni az első pillér juttatásainak 25%-át. A döntéshozóknak fontolóra kellene venniük e rendszer pénzügyi hátterének megerősítését és az állami költségvetés által viselt kockázat minimálisra csökkentését. Részletes számításokat kellene végezni annak eldöntéséhez, hogy szükség van-e vagy sem a Nyugdípénztárak Garanciaalapjába fizetett díjak emelésére. Javítani lehetne továbbá a minimálisan elvárt hozam meghatározásának módját is. A második pillér biztonságát szolgálná az is, ha megerősítenék az intézményi és szabályozási kereteket. Ennek részeként, a nagyobb átláthatóság és biztonság érdekében, sor kerülhetne a nyilvántartási, nyilvánosságra hozatali, és beszámolási rendszerek fejlesztésére, a szabályozó rendszer finomhangolására, valamint a felügyeleti tevékenység megerősítésére. A felügyeleti szervnek szorosan együtt kellene működnie a biztosítás- és tőkepiaci felügyelettel, hiszen a nyugdíjpénztárak általában számos tevékenységet olyan szolgáltatóknak adnak külső vállalkozásba, amelyek más felügyelet alá tartoznak.

Az átmenet befejezése a pénzügyi szektorban

A pénzügyi szektor reformjának végrehajtása terén Magyarország vezető helyen áll az átmeneti gazdaságok között. A bankrendszer működésének jogi kereteit jelentősen megjavították, így ezek csaknem teljes összhangban vannak az EU-rendelkezésekkel. A bankokat rendbe tették, értékesítették, és a legtöbb esetben stabil külföldi stratégiai befektetők vették át őket. A biztosítási ágazat ma már egészséges, a tőkepiacok pedig gyors fejlődésnek indultak mind méretüket, mind fizetőképességüket tekintve. A nyugdíjreform a várakozások szerint a nyugdíjpénztári vagyon jelentős növekedését eredményezi majd, ami további lendületet ad a tőkepiacok fejlődésének.

A magyarországi pénzügyi rendszer figyelemreméltó átalakulásának befejezéséhez lépéseket kell tenni a finanszírozási kínálat kiszélesítésére, tovább kell szilárdítani a felügyeletet, az EU rendelkezéseivel teljes összhangba kell hozni a szabályozókat és törvényeket, és ösztönözni kell a pénzügyi szolgáltatásokat nyújtó cégek további egyesülését. Bár a bankrendszer a szolgáltatások kínálata és a banki eszközök minősége szempontjából jelentős javulást mutatott fel, a kis- és középvállalkozások, a mezőgazdaság, a háztartások és a helyi önkormányzatok továbbra is igen nehezen jutnak finanszírozási lehetőségekhez. A magyar cégek többsége meglepően kevés adósságot halmozott fel. A finanszírozási lehetőségek hiánya különösen súlyos nehézségeket okoz a kis- és középvállalkozásoknak. Ezek nem juthatnak hozzá külföldi hitelekhez (miközben erre a külföldi működőtőkével rendelkező cégeknek az anyavállalaton keresztül van lehetőségük), másrészt a beszállítókon keresztül sem tudják finanszírozni magukat. Ez a probléma részben a fejlődés velejárója, amely idővel és a növekvő tapasztalatokkal megoldódik. Az infláció féken tartása, valamint a termőföld, és a lakóingatlanok tulajdonának tisztázása ugyanakkor egyértelműen elősegíti majd a fejlődést ezen a téren is. A vagyon-nyilvántartást javítani kell, az ingatlaneladásokkal kapcsolatos korlátozásokat meg kellene szüntetni, a hitelezői jogok érvényesítési lehetőségeit pedig meg kellene erősíteni.

A pénzpiacok felügyeletét szilárdabbá kell tenni, és még jobban függetleníteni kell a politikai befolyásától. Magyarországnak egyértelműen abba az irányba kell haladnia, hogy a törvények, szabályozók és intézmények megerősítése révén a felügyeleti szervek politikai befolyástól mentesen végezhessék munkájukat. 1998-ban két bank és hat brókerház ment csődbe, ami felügyeleti hiányosságokra is utal. A bankcsődök főbb okait a felügyelet jól ismerte. Az időben történő beavatkozás elmulasztása a GDP több, mint 1%-át jelentő veszteséget okozott. A felügyelet jogi hatáskörét ki kellene terjeszteni. Lehetővé kellene tenni, hogy szabályozói jogköre is legyen, és vizsgálati eredménye alapján azonnal beavatkozhasson egyes bankok tevékenységébe. Bár korábban az univerzális banki tevékenységre nem volt törvényi lehetőség, számos pénzintézet de facto így működött. A magyar hitelintézeti törvény úgy határozza meg a holding fogalmát, hogy a bankok képesek kibújni a konszolidált ellenőrzés alól, ha bizonyos tevékenységeket nem-bank leányvállalatukba helyeznek át. 1999 elején Magyarország, az EU direktíváknak megfelelően,

engedélyezte az univerzális banki tevékenységet. Bár a banki és tőkepiaci felügyeleti szervek Magyarországon egyazon igazgató irányítása alá tartoznak, a két terület integrációja jelenleg nem tökéletes. Emellett a biztosítók, a nyugdíjpénztárak és a vagyonkezelők három különböző szervezet alá tartoznak, annak ellenére, hogy tulajdon-viszonyaikban és irányításukban számos átfedés figyelhető meg. Az összehangolás javításának egyik lehetséges módja az lenne, ha létrehoznának egy tőkepiaci tanácsot, amely a tőkepiacokat felügyelő szervezetek vezetőiből állna, és ami biztosítaná hogy a tanácsban résztvevő különböző felügyeleti szervek törvényi felhatalmazást kapjanak az információk egymással való megosztására. Egy másik lehetőség a biztosításfelügyelet és a nyugdíjpénztárak felügyeletének összevonása lenne, mely lényegében egy ideiglenes, közbenső megoldást jelentene az integráltabb felügyeleti rendszer felé vezető úton.

A bankszektorban, a biztosítási és a brókerágazatban túl sok kicsi és gyenge cég működik. A biztosítási ágazatban számos olyan cég van (leginkább a kölcsönös biztosítási alapok), amelyek túl kicsik ahhoz, hogy hatékony kockázatkezelést biztosíthassanak. Nem biztos, hogy a bankszektorban a kis és közepes bankok bírni fogják a betétekért és hitelekért folytatott egyre erősödő versenyt, és nem zárható ki a további összevonások lehetősége sem. A brókercégek közül a kisebbek nem rendelkeznek megfelelő informatikai háttérrel és kockázatkezelő rendszerrel, sőt az ügyfeleik vagyonának biztonsága is megkérdőjelezhető. Ha magasabb tőkekövetelmények jellemeznék az ágazatot, akkor ezek a kisebb egységek várhatóan egyesülnének, ami viszont elősegítené a piac intézményi kockázatának csökkenését.

Magyarországnak emellett a pénzpiaci törvények és szabályozók néhány elemét is meg kell változtatnia, hogy megfeleljenek az EU jogszabályoknak. Ilyen például a külföldi fiókok kérdése, a betétbiztosítás plafonértékei, a pénzpiaci szolgáltatások nemzetközi kereskedelme, a tőkemegfelelési mutatók, valamint a tőkemozgások szabályozása. A hátralévő feladatok ellenére Magyarország jó hírnevet szerzett a pénzügyi ágazat reformjával. Ami a törvényeket, szabályozókat és az intézmények szilárdságát illeti, ezek rövidesen készen állnak az EU-csatlakozásra.

A munkaerőpiaci alkalmazkodás további támogatása

A magyar munkaerőpiac sikeresen alkalmazkodott az új gazdasági környezethez, és a termelékenység szempontjából jelentős javulást ért el. A mezőgazdasági munkaerő részarányának gyors csökkenése és a szolgáltatási ágazatban dolgozó munkaerő ezzel párhuzamos növekedése, a feldolgozóipari munkaerő jelentős átcsoportosulása az újonnan alapított magáncégekhez, valamint a magasabb képzettség jelentette anyagi előnyök gyors növekedése mind-mind aláhúzza a fenti megállapítást. Az adatok rámutatnak, hogy a munkaerő termelékenysége a feldolgozóiparban drámai módon megnövekedett. Az 1992 és 1997 között eltelt öt év során a termelékenység reálértékben több, mint kétszeresére emelkedett. Ez az eredmény lényegében a külföldi tulajdonú vállalatok teljesítményének, valamint az itt dolgozó munkaerő növekvő részarányának köszönhető. Magyarország ezzel kedvező körülmények között kezdi meg a csatlakozást előkészítő szakaszt, és jó eséllyel pályázik arra, hogy az egységes európai piacon versenyképes legyen. Jogi szempontból a szabályozók és az acquis communautaire összehangolása szintén jelentősen előrehaladott állapotban van.

Az eddig elért eredmények ellenére az EU-hoz való sikeres csatlakozáshoz a termlékenység további növelésére és újabb munkahelyek teremtésére lesz szükség. 1996-ban a feldolgozóipari munkaerő termelékenysége az olaszországi és a spanyolországi szintnek még mindig csak a 30%-át érte el. A termelékenység-növekedés jelenlegi ütemének fennmaradása középtávon eléggé valószínűtlen. A munkahelyeknek az átmenethez kötődő megszüntetése nagyrészt véget ért, a külföldi befektetőknek megvásárlásra felkínált vagyon nagy része már elkelt, és szintén a végéhez közeledik a munkaerő ágazatközi

átcsoportosulása. Mostantól fogva kisebb léptékű változások várhatók, és a termelékenység további növekedését minden bizonnyal nehezebb lesz elérni, ezért a foglalkoztatottság szintjének jelentősebb javítása is nehézségekbe fog ütközni. A lakosság foglalkoztatottsági szintje jelenleg valamivel az EU-átlag alatt marad, amit nagyrészt az 55 év feletti dolgozók rendkívül alacsony részaránya okoz. Ez a mutató németországi és franciaországi értékének felénél alig magasabb. A munkahelyek megszűnésében érintett dolgozók, illetve azok, akiknek korkedvezményes nyugdíjba vonulást kínáltak fel, várhatóan nem térnek vissza az aktív dolgozók közé. A fiatalok viszont minden bizonnyal később kívánnak nyugdíjba vonulni, és nagyon költségesnek fog bizonyulni, ha ők kívül rekednek az aktív dolgozók körén. A folyamatos munkahelyteremtés döntő fontosságú a munkanélküliség alacsony szinten tartása érdekében.

Be- és kivándorlás várhatón nem fogja mérsékelni a munkaerőpiaci feszültségeket. Több tényező is arra enged következtetni, hogy az EU-tagországokba vándorló magyar munkaerő létszáma valószínűleg igen alacsony lesz. Először is az EU és Magyarország között az elérhető jövedelem különbsége kisebb annál, mint ami jelentősebb munkaerő-vándorlást okozna. Másodszor, az EU-tagországokban nincsenek olyan jelentősebb magyar közösségek, amelyek mintegy kapcsolati hálóként lennének képesek működni, csökkentve ezzel a Magyarországról érkező munkaerő beilleszkedésének költségeit. Harmadszor, az EU-tagországok maguk is küzdenek a munkanélküliség problémájával. Végül pedig a legutóbbi EU-csatlakozási hullám idején a határforgalom ellenőrzésének megszüntetése ellenére sem ment végbe az a Görögországból, Portugáliából és Spanyolországból az EU-tagországokba történő munkaerő-kivándorlás, melyre sokan számítottak.

Magyarország számára tehát létfontosságú a munkahelyek teremtését és az innovációhoz való folyamatos igazodást elősegítő stratégia követése. Bár a folyamatos alkalmazkodásban a jelenlegi munkaerő, amely a korábbinál fiatalabb és képzettebb, nagy segítséget jelent, a munkaerőpiaci intézkedések még mindig nagy hatással bírnak. Az első, és legfontosabb teendő a munkavállalással kapcsolatos adók csökkentése lenne. Erre egyrészt a munkaerővel szemben a tőkét preferáló munkaadói magatartás módosítása, másrészt a szürkegazdaság visszaszorítása érdekében van szükség. A társadalombiztosítási járulék csökkentésére és az adóalap szélesítésére tett erőfeszítések a helyes irányba mutatnak. Mindazonáltal az eddig megtett lépések nem elegendők. Újra kellene gondolni a hosszú távú munkanélküliek központi forrásból történő támogatásának lehetőségét, s ami még ennél is fontosabb, át kellene alakítani az egészségügyi rendszer finanszírozását.

További javítanivalók vannak a munkanélküliek támogatását célzó programokon. A munkanélkülieket támogató ellátórendszert felül kellene vizsgálni, hogy elkerülhetők legyenek a jövedelemküszöb okozta nem kívánt hatások és az ún. „szegénységi csapdák". Az állami erőforrások pazarlásának elkerülése érdekében próbamunka formájában tesztelni kellene a munkaerőpiaci programokat. Folytatni kellene, a jelenlegi aktív munkaerőpiaci eszközök értékelésére, hatékonyságuk javítására irányuló erőfeszítéseket, különös tekintettel a hosszú távú munkanélküliekre. A munkanélküliségi ráta regionális különbségeinek – és a hosszú távú munkanélküliség – csökkentése érdekében meg kellene gondolni más, a munkaerő mobilitásának növelését célzó eszközök bevezetését is, különös tekintettel a tömegközlekedés és a jelzálog alapú finanszírozás fejlődését elősegítő megoldásokra.

Úgy tűnik, hogy a bértárgyalások magyarországi rendszere megfelelő munkaerőpiaci rugalmasságot biztosított. A képzettség megtérülési szintje emelkedik, és a jelek szerint a minimálbér nem korlátozza a foglalkoztatottságot. Figyelmet kellene azonban fordítani a munkahelyek védelmére vonatkozó törvényekre. A cégek módot tudnak találni arra, hogy kikerüljék az elbocsátásokra vonatkozó jogszabályok egyes konzekvenciáit, szociális szempontból viszont ezért komoly árat kell fizetni. Ezeknek a jelenségeknek a népesség egyes csoportjai (a nők és az idősebbek) foglalkoztatására gyakorolt hatást is elemezni kellene.

Amennyiben Magyarország tovább javítja munkaerőpiaci politikáját, és fenntartja a gazdasági környezethez való gyors munkaerőpiaci alkalmazkodást elősegítő ösztönzőket, akkor továbbra is élvezni fogja a termelékenység jelentős növekedésének előnyeit. Ez a növekedés emellett alapvető fontosságú az Európai Unióhoz való csatlakozás zökkenőmentességének biztosítása, valamint az EU jelenlegi tagországai és Magyarország egy főre jutó jövedelemszintje közötti különbségének áthidalása érdekében.

A külkereskedelem liberalizációjának folytatása

A kereskedelem liberalizációjának terén elért igen komoly előrelépések és az utóbbi évtized kiugróan sikeres exportteljesítménye ellenére két veszély továbbra is fennáll. Először is, rossz makrogazdasági döntések nyomán a törékeny egyensúly felborulhat, ami negatívan érintheti az exportteljesítményt. Ennek bekövetkezése azonban – mint az fentebb is szerepel – nem valószínű. Másodszor pedig fennáll annak a veszélye, hogy a vámszabadterületek vonzerejének csökkenése következtében, a működőtőke-beáramlás szintén lassulni fog, ami az exportteljesítmény romlását vonhatja maga után. Tény, hogy az ipari vámszabadterületek jelentősen növelik Magyarország vonzerejét a működőtőkét befektetők körében. A pán-európai kereskedelmi régióban alkalmazott 'származási hely' elvének általános, Európa-szerte történő bevezetésével, a vámszabadterületekből származó termékek elveszíthetik kedvező pozíciójukat az európai piacokon, ha termelési inputok után fizetett vám visszatéríthető lesz. A kereskedelem további liberalizációja ellensúlyozhatná ezt a veszélyt, mivel a hazai, belföldi és külföldi tulajdonú cégeket egyaránt versenyképességük további javítására sarkalná. Bár Magyarországon liberális beruházási feltételek vannak érvényben, a piacra lépés feltételei a legnagyobb kedvezmény elvében részesülő országokból (MFN) származó szállítók esetében indokolatlanul kedvezőtlenek. Egyes iparcikkek esetében Magyarország még mindig fenntartja az importra vonatkozó mennyiségi korlátozásokat (az úgynevezett globális fogyasztásicikk-kvótákat), a vámtarfiák pedig jóval magasabbak az EU által alkalmazottaknál. Magyarországnak, lévén kis ország, hatalmas előnyei származhatnának az egyoldalú liberalizációból.

A kormánynak liberalizálnia kellene a legnagyobb kedvezmény elve alá tartozó országokból származó ipari termékek kereskedelmének szabályozását. Ennek részeként jelentős mértékben csökkenteni kellene a nem vámjellegű korlátozások körét, és át kellene venni az EU által az ipari termékekre alkalmazott legnagyobb kedvezményes vámtarifákat. A közép-európai átalakuló gazdaságok mércéjével nézve is, túl magas (csaknem 20%) a nem vámjellegű korlátozásokkal sújtott importtermékek köre. A fogyasztási cikkekre vonatkozó globálkvótákat el kellene törölni, mert ezek magas importárakhoz vezetnek, és piacvédő lobbizásra is ösztönöznek. A kormánynak felül kellene továbbá vizsgálnia az automatikus engedélyezés hatáskörén kívül eső export- és importtermékek körét. Azokat a termékeket, melyek nem a környezetvédelem, nemzetvédelem vagy kulturális értékek védelme miatt szerepelnek a listán, ki kellene venni e szabályozás hatálya alól. Az iparcikkek vámtarifái Magyarországon jóval magasabbak az EU-átlagnál. Az EU-tagsághoz való alkalmazkodás megkönnyítése, és a csatlakozás előtti időszak gazdasági növekedési mutatóinak javítása érdekében, meg kellene fontolni az EU által (lehetőleg az Uruguayi Forduló után) megállapított legnagyobb kedvezményes vám tarifák átvételét. Ebben az esetben, az iparcikkek átlagos legnagyobb kedvezményes vámtarifája 8%-ról 4%-ra esne. Ez a lépés számos előnnyel járna: a legnagyobb kedvezmény elve alá eső szállítók számára az EU belső piacához hasonló környezetet teremtene; megvalósítása egyszerű; és kevés ellenállásra lehetne számítani az importtal versenyző belföldi ágazatok részéről, hiszen már úgyis alkalmazkodniuk kellett az EU-tagországokból érkező szállítók miatt kialakult éles versenyhelyzethez. Végül pedig, Magyarország könnyen, a korábban vállalt és kötelező tételek megváltoztatása nélkül csökkenthetné az általa alkalmazott vámtarifákat, és nem lenne szükség arra sem, hogy erről hivatalosan értesítse a Világkereskedelmi Szervezetet (WTO-t).